

206/16.

# ARMENIA

326 P.A

P

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

TIZENHATODIK ÉVFOLYAM.

LÁ: A: Y LUKÁCS

t. kancnok, fűsperes,

örm. kath. plebános

SZAMOSÚJVÁR.

1900.

Plat

SZAMOSÚJVÁRT, 1902.

TODORÁN ENDRE „AURORA” KÖNYVNYOMDÁJA.

## TARTALOM.

## I. Főcikkék.

	Lap
<i>Dr. Bányai Elemér,</i>	Örmény tárgyú képeinkről . . . . . 364.
<i>Dr. Esztegár László,</i>	Lukácsi Kristóf levelei Torma Károlyhoz 291.
<i>Jósa János,</i>	Megnyugovás (költemény) . . . . . 296.
<i>Kiszeli Károly,</i>	Az újabbkori nyelvhasználat történeti fejlődése . . . . . 8, 137.
" "	A „Kaukázusi Múzeum” . . . . . 361.
<i>Koser Szevér,</i>	Szeplőtelen fogantatás (költemény) . . . 360.
<i>Kritsa Klára,</i>	A jótett jutalmat nyer (költemény) . . . 166.
" "	Isten mindent bölcsen rendez (költe- mény) . . . . . 321.
<i>Kritsa Róza,</i>	Melyik boldogabb (költői elbeszélés) . . 11.
" "	Az örmények vesztesége (akrostikon) . . 72.
" "	Hít, remény és szeretet (elbeszélés) . . . 263.
<i>Dr. Márki Sándor,</i>	Aradvármegye örmény nemesei . . . . . 129.
" "	Helyreigazítás . . . . . 165.
<i>Merza Gyula,</i>	Dicső küldetés (költemény) . . . . . 5.
" "	(Ararát) Szív és korona (költemény) . . 71.
" "	Lukácsi és a Verzár-szobor . . . . . 105.
" "	Quinquennium (költemény latinul) . . . 137.
" "	Világosító-Szent-Gergely napja és a naptár-kiadók . . . . . 196.
" "	A kincs (költemény) . . . . . 227.
" "	Magyar-örmény hazafiság (költemény) . 257.
" "	Örmény vonatkozású képeinkről . . . . . 325.
<i>Mály István,</i>	Örmények Magyarországon a XIV. és XV. században . . . . . 293.
<i>Dr. Molnár Antal,</i>	A Tigris-melléki vasút . . . . . 1.
<i>Molnár Aladár,</i>	A Tigris-melléki vasút (befejező közle- mény) . . . . . 110.
N.	Száva Alajos bányatanácsos . . . . . 198.
<i>Dr. Patrubány Lukács,</i>	Álisan halálára (költemény) . . . . . 7.
" "	Bücsü Molnár Antaltól (költemény) . . . 49.

	Lap.
<i>Dr. Patrubány Lukács</i> , A párizsi „Pánászér“ szerkesztőjéhez (költemény örményül) . . . . .	81.
„ „ „ Sirok (költemény örményül) . . . . .	104.
„ „ „ A tavasz (költemény örményül) . . . . .	136.
„ „ „ A zivatar (költemény örményül) . . . . .	162.
„ „ „ A nap (költemény örményül) . . . . .	197.
„ „ „ Az álom (költemény örményül) . . . . .	233.
„ „ „ Virágok (költemény örményül) . . . . .	263.
„ „ „ A költő (költemény örményül) . . . . .	293.
„ „ „ Az éj (költemény örményül) . . . . .	334.
„ „ „ A feltámadás (költemény örményül) . . . . .	355.
<i>Simay Gergely</i> , Nyilvános köszönet . . . . .	81.
<i>Szongott Kristóf</i> , A magyarhoni örmények ethnographiája 15, 52, 82, 113, 143, 175, 203, 236, 272, 297, 338, 366.	366.
„ „ Az „Armenia“ nagy vesztesége . . . . .	33.
„ „ Gróf Karátsonyi Aladár országgyűlési képviselő . . . . .	65.
„ „ Dr. Molnár Antal a ravatalon . . . . .	72.
„ „ Gróf Karátsonyi Aladár látogatása . . . . .	98.
„ „ Miben állott Vártán ereje? . . . . .	142.
„ „ Dr. báró Dániel Tibor országgyűlési képviselő . . . . .	194.
„ „ Az örmények elterjedése ázsiai Török- ország- és Transkaukázusban . . . . .	199.
„ „ Levél Indiából . . . . .	229.
„ „ Az örmények összes száma . . . . .	233.
„ „ Egy eszménykedő ügyvéd . . . . .	289.
„ „ Az apostoli örmény püspökök sorrendje Világosító-Szent-Gergelyig . . . . .	329.
„ „ Ájdënián Arszen . . . . .	353.
„ „ Keresztes Márton . . . . .	356.
<i>Sz. K.</i> Római pápa Armeniából . . . . .	97.
„ „ Jakabffy Simon m. kir. udvari tanácsos . . . . .	161.
„ „ Bárány Lukács kanonok-plébános . . . . .	225.
<i>Toth Béla</i> , Esti levél (Molnár Antal) . . . . .	50.
(y), Emlékvers (egy ifjú albumába) . . . . .	335.
„ „ Egyedül (költemény) . . . . .	364.
„ „ „Alkotmány“: A bagdadi vasút . . . . .	171.
„ „ „ „Az örményekről . . . . .	335.
„ „ Nyilatkozatok „Szamosújvár Monografiájá“-ról . . . . .	6, 163.
„ „ „Nemzeti nevelés“: Nők a tudomány terén . . . . .	201.
„ „ „Budapesti Hírlap“: Zichy Jenő gróf ázsiai utazása . . . . .	228.
„ „ „ „Az örmény kérdés . . . . .	258.
„ „ „ „Vérfürdő Ábrahám városában . . . . .	267.

	Lap.
„Pesti Napló“: Házmán a szent-korona elásá- sáról . . . . .	270.
Gróf Zichy Domokos levele Lukácsi Kristófhoz . . . . .	334.

## II. Kisebb közlemények.

	Lap.		Lap.
A hetedik nap . . . . .	190.	Kossuth Lajos és az irgal- mas szerzetes . . . . .	317.
A kath. püspökök nesztora . . . . .	221.	„Magyar föld és népei“ . . . . .	381.
A kolozsvári Világosító-Szt- Gergely ereklye . . . . .	254.	Magyar nemességi előnevek . . . . .	94.
A márcziusi események Ko- lozsvárt élő tanúja . . . . .	127.	Mátyás magyar király . . . . .	318.
A „Pesti Hirlap“ . . . . .	62.	Merza Gyula . . . . .	62.
A szamosújvár-németi-i br. Dániel család . . . . .	30.	Natalia szerb királyné . . . . .	381.
Az erdélyi róm. kath. püspök részvétirata . . . . .	62.	Nemzeti szokások . . . . .	382.
Dobó István emlékezete . . . . .	381.	Örmény kongresszus . . . . .	284.
Egy kis helyreigazítás . . . . .	127.	Rákóczy-kiállítás . . . . .	349.
Estély a gróf Karátsonyi- palotában . . . . .	189.	Szamosújvár 1845-ben . . . . .	285.
Érdekes véletlen . . . . .	128.	Szamosújvár, mint nagy- város . . . . .	157.
Gróf Majláth Gusztáv . . . . .	128.	Szell Kálmán miniszterel- nök . . . . .	29.
Kilencz képviselő . . . . .	93.	Szent István király . . . . .	255.
Korteszkezdésc . . . . .	158.	Új-Lap . . . . .	349.
		Világosító-Szent-Gergely ün- nepe Szamosújvárt . . . . .	220.

## III. Irodalom és művészet.

	Lap.		Lap.
A legújabb közérdekű röpirat . . . . .	31.	Kitüntetett festő . . . . .	285.
A párisi élő nyelvek iskolája . . . . .	286.	Legnevezetesebb képtárak . . . . .	128.
A velencei Murád-Ráfáel- féle örmény főiskola . . . . .	255.	„Lelki ibolyák“ . . . . .	159.
A világ legnagyobb kézirat . . . . .	221.	Műtárgyak . . . . .	382.
Az orosz-örmények veszte- sége . . . . .	255.	Örmény anekdoták . . . . .	63.
Chorenei Mózes . . . . .	31.	Örmény anekdoták és egyéb apróságok . . . . .	351.
Drága földgömb . . . . .	128.	Örményország és az örmény kérdés . . . . .	94.
Érdekes örmény kéziratok . . . . .	286.	Páduai Szent-Antalról . . . . .	351.
Hájábádum . . . . .	319.	Pápa Ő Szentsége . . . . .	190.
Három alapítvány . . . . .	350.	Pázmáceseán . . . . .	191.
„Hóvirágok“ . . . . .	158.	Régi kézirati kodexeink . . . . .	94.
Kérelem . . . . .	64.	Új örmény lap . . . . .	319.
Királyi kiváltság-levelek . . . . .	382.	Dr. Váhrám H. Thorkomeán . . . . .	286.

## IV. Közgazdasági élet.

	Lap.		Lap
A fegyenczipar korlátozása	255.	A transkaspi vasút . . . . .	352.
A gyémánt . . . . .	286.	A városok emelkedése . . . . .	222.
A halászat Romániában	319.	Az angol vasútak . . . . .	287.
A kulturnövények elterjedéséről . . . . .	95.	Az Új Lap . . . . .	382.
Angol aranybánya-vállalat		Folyam-szabályozások . . . . .	32.
Borgó-Beszterczen . . . . .	31.	Gazdasági szakoktatás . . . . .	160.
A magyarországi hagyma		„Keletre magyar“ . . . . .	160.
Oroszországban . . . . .	351.	Magyar liszt Angliában . . . . .	191.
A szarvasgomba értékesítése . . . . .	96.	Magyar vaj . . . . .	223.
A szőlő eltartása . . . . .	319.	Örmény ipar . . . . .	255.
		Törökország beviteli kereskedelme . . . . .	383.

## V. Mi újság az örmény világban?

	Lap.		Lap.
A bécsi örmény érsek halála	287.	Földregés Örményországban . . . . .	224.
A ciliciai örmény patriarkha . . . . .	381.	Gróf Lázárián János emlékezete . . . . .	160.
Anglia és Oroszország . . . . .	32.	Gunseán János végrendelete	384.
A páduai egyetem . . . . .	96.	Maradandó jótett . . . . .	192.
A párizsi örmények temploma . . . . .	320.	Ormánian patriarkha . . . . .	192.
A párizsi örmény jótékony egyesület . . . . .	224.	Orosz-örmények . . . . .	96.
A perzsa sah és Szent-Lázár-szigete . . . . .	288.	Örmény árvaház Párizs körzetében . . . . .	320.
A szucsávai örmények . . . . .	352.	Örmény egyetemi hallgatók kongresszusa . . . . .	160.
Az ecsmiádzini anyaegyház	352.	Örmény estély Berlinben . . . . .	288.
Az európai örmény tanulók egyesülete . . . . .	224.	Örményország magyar kormányzója . . . . .	256.
Az olasz király . . . . .	96.	Örmény tanulók Európában	192.
Az orosz-örmények . . . . .	224.	Pápai konzisztorium . . . . .	32.
Alisán Leont . . . . .	32.	Párechutárián György . . . . .	192.

## VI. Képek.

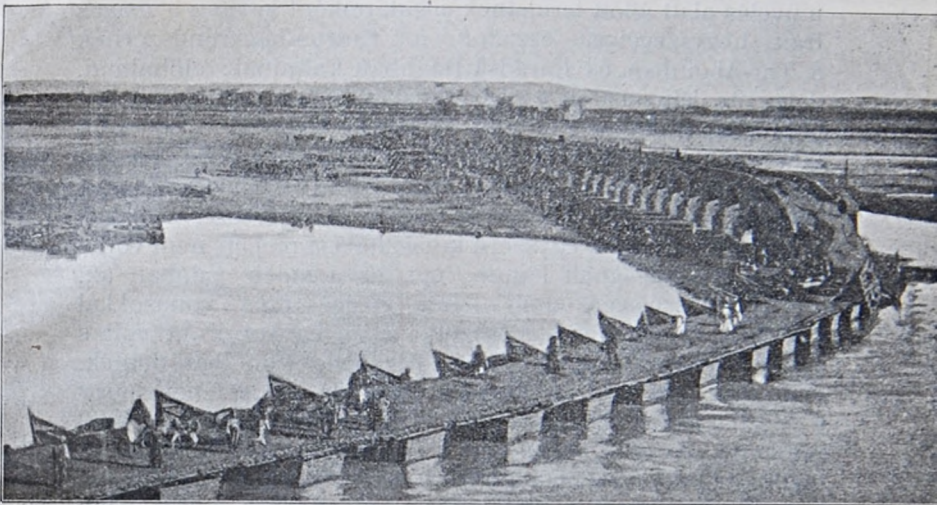
A Tigris-híd Mossulnál (A háttérben Ninive romjai), 1 lap. — Molnár Antal 33. — Gróf Karátsonyi Aladár országgyűlési képviselő 65. — V-ik János pápa 97. — Jakabffy Simon 161. — Dr. báró Dániel Tibor, országgyűlési képviselő 193. — Bárány Lukács kanonok-plebános 225. — Merza Gyula író 257. — Voith Miklós 289. — Szongott Vetti 321. — Ájdinián Arzen 353.

## Az „Armenia“ eddigi dolgozótársai.

- Abrahám Zachar* (Szamosújvár).  
*Abrahánné Gámnán Erzesi* (Sz.-újvár).  
*Dr. Akoncz Károly* (Kolozsvár).  
*Alexáné Kepri Anna* (Szamosújvár).  
*Aveedik Lukács* (Erzsébetváros).  
*† Azárián István* (Konstantinápoly).  
*Dr. Bányai Elemér* (Szamosújvár).  
*Bányai Gratiána* (Gerlai Sarolta Sz.-újv.)  
*Bárány János* (Maros-Vásárhely).  
*Bárány Lukács* (Szamosújvár).  
*Id. báró Bornemissza Károly* (Dés).  
*Czeec János* (Buenos-Aires, Amerika).  
*Cselingárián Jakab* (Budapest).  
*Csiky Lukács* (Erzsébetváros).  
*Dr. Csiky Viktor* (Seprés).  
*Csontos János* (Budapest).  
*Duha Dávid* (Újvidék).  
*Dr. Erődi Béla* (Budapest).  
*Dr. Esterházi Sándor* (Kassa).  
*Esztégár Berta* (Kolozsvár).  
*Esztégár Gergely* (Szamosújvár).  
*Dr. Esztégár László* (Budapest).  
*Fáraó Simon* (Csik-Szépvíz).  
*Dr. Fejér Gerő* (Gyulafehérvár).  
*Felckiné Munkácsi Flóra* (Budapest).  
*Filep Gábor* (Tasnád).  
*Dr. Fogolyán Tivadar* (Szamosújvár).  
*Dr. Fogolyánné Bányai Blanka* (Sz.-újv.)  
*Dr. Gajzágó Béla* (Debreczen).  
*Gajzágó Ferencz* (Kolozsvár).  
*Gajzágó Manó* (Budapest).  
*† Gajzágó Salamon* (Budapest).  
*Gajzágóné Simay Irma* (Kolozsvár).  
*Dr. Gopcsa Jakab* (Szamosújvár).  
*† Gopcsa Joáchim* (Szamosújvár).  
*Dr. Gopcsa László* (Budapest).  
*Govrik Gergely* (Erzsébetváros).  
*Görög Joáchim* (Gyergó-Szt-Miklós).  
*Harmath Domokos* (Torda).  
*Harmath Ilona* (Torda).  
*Harmath Lujza* (Moson).  
*† Dr. Háms János* (Bécs).  
*Dr. Herrmann Antal* (Budapest).  
*Hodoreán János* (Szamosújvár).  
*Hornyis Ferencz* (Gattája).  
*Horváth Árpád* (Kolozsvár).  
*† Hőke Lajos* (Kaposvár).  
*Hummer Nándor* (Budapest).  
*Dr. Issekutz Viktor* (Erzsébetváros).  
*Jósa János* (Szamosújvár).  
*Jósa Jánosné Leiszner Janka* (Sz.-újvár).  
*Kalocsay Alán* (Budapest).  
*Kapatán Márton* (Szamosújvár).  
*† Karátsonyi Károly* (Szamosújvár).  
*Dr. Kádbéó Ferencz* (Maros-Vásárhely).  
*Kiszely Károly* (Besztercebánya).  
*Kordán Mariska* (Budapest).  
*Gróf Kornis Viktor* (Szent-Benedek).  
*Koser Széver* (Gyulafehérvár).  
*Dr. Kosután Tamás* (Magyar-Ovár).  
*Kovács János* (Kolozsvár).  
*Kozma Döme* (Dés).  
*† Kozocsa Tivadar* (Budapest).  
*Krútsa Klára* (Gyergó-Szt-Miklós).  
*Krútsa Konrád* (Gyergó-Szt-Miklós).  
*Krútsa Péter* (Gyergó-Szt-Miklós).  
*Krútsa Róza* (Gyergó-Szt-Miklós).  
*Gróf Kun Géza* (Maros-Némethi).  
*László Márton* (Kolozsvár).  
*† Lukács Béla* (Budapest).  
*Lunkai* (Szamosújvár).  
*† Markovics Jakab* (Erzsébetváros).  
*Máli István* (Dés).  
*Dr. Mály István* (Kolozsvár).  
*Dr. Márki Sándor* (Kolozsvár).  
*† Márton Dávid* (Lugos).  
*Dr. Mártonfi Lajos* (Szamosújvár).  
*Mártonfi Márton* (Budapest).  
*Merza Gyula* (Kolozsvár).  
*Mihályfi Imre* (Szamosújvár).  
*Dr. Moldován Gergely* (Kolozsvár).  
*Molnár Aladár* (Budapest).  
*† Dr. Molnár Antal* (Budapest).  
*Moszfófián Chácshádur* (Bukarest).  
*† Murádin János* (Arad).  
*† Novák Antal* (Szamosújvár).  
*Dr. Nuricsán József* (Budapest).  
*Oncs József* (Nagy-Iklód).  
*Orel Máté* (Gyergó-Szt-Miklós).  
*Ornstein József* (Szamosújvár).  
*Papp Bogdán* (Szamosújvár).  
*Papp Gusztáv* (Szamosújvár).  
*Papp Mózes* (Nagy-Szeben).  
*Pappné Kerekes Emilia* (Szamosújvár).  
*Pál Bogdán* (Szamosújvár).  
*Dr. Patrubbyán Lukács* (Budapest).  
*† Placintár Dávid* (Szamosújvár).  
*Dr. Réthy László* (Budapest).  
*Rónay Aross Lajos* (Dés).  
*Rudnyánszky Gyula* (Szeged).  
*Rusz János* (Szamosújvár).  
*Sallak Róza* (Nagy-Ényed).  
*† Dr. Salzbauer János* (Kolozsvár).  
*Sándor József* (Kolozsvár).  
*Simai Gergely* (Szamosújvár).  
*Dr. Simay Gyula* (Budapest).  
*Dr. Simay János* (Szamosújvár).  
*Dr. Szamosi János* (Kolozsvár).  
*† Dr. Szilágyi Sándor* (Budapest).  
*Szongott Kristóf* (Szamosújvár).  
*Szongott Margit* (Kolozsvár).  
*Gróf Teleky Sándor* (Budapest).  
*Dr. Temesváry János* (Szamosújvár).  
*Téglás Gábor* (Dés).  
*Dr. Tódor József* (Gyulafehérvár).  
*Dr. Torma Miklós* (Dés).  
*† Dr. Torma Szófia* (Szászváros).  
*† Dr. Téli Iván* (Budapest).  
*† Törös Tivadar* (Budapest).  
*Dr. Turcsáné Placintár Gizella* (Kolozsvár).  
*Dr. Turcsa János* (Kolozsvár).  
*Turcsa Mihály* (Bécs).  
*Tutsek Anna* (Budapest).  
*† Vadnai Károly* (Budapest).  
*Vajna Károly* (Budapest).  
*Vajmáné Stock Leopoldin* (Budapest).  
*Dr. Vámbéri Armin* (Budapest).  
*Vásárhelyi Boldizsár* (Dés).  
*† Veszely Károly* (Borbánd).  
*Vikár Béla* (Budapest).  
*† Voith Antal* (Bécs).  
*† Voith Miklós* (Szamosújvár).  
*Dr. Wlisslocki Henrik* (Budapest).  
*Dr. Wlisslockiné Dörfler F. Anna* (Bpest).

# A Tigris-melléki vasút.

— Egy európai utazó legújabb feljegyzéseiből. —



⌘ Tigris-híd Mossulnál. (⌘ háttérben Niniue romjai.)

rról a fejlődésről, mely a Tigris és az alsó Eufrát melletti tájakon elő fog állani, ha a perzsa öbölhöz vezető vasút teljesen kiépül, csak az alkothat valóban hü képet, a ki megismerkedik az illető vidékek hajdankori virágzásának történetével. Alapvonásaira nézve azonban az itt következő sorok segítségével is el lehet képzelni a jövő dolgokat. Természetesen a jövőre vonatkozó minden várakozásnak és feltevésnek egy a mulhatlanul szükséges alapfeltétele: hogy a vasút kiépítése után a török hatóságok semmiféle oly intézkedést ne tegyenek, a melyek állítólagos politikai érdekből a várható természetszerű felendülést mesterségesen elnyomni alkalmasak lennének. Meglehet, hogy ezt meg fogják kísérteni; azonban sokkal nagyobb érdekek forognak kockán, semhogy az ily kísérleteknek tartós hatásuk lehetne.

A fő kérdés, melyre mindenek előtt választ kell adni, hogy a mostani állapotokat és viszonyokat helyes világításban láthassuk, ugyszólva archeologiai jellegű. Minő kiterjedése volt egykoron a culturának, vagyis a talaj meg-

művelésének a Tigris és Eufrat mentén. Ennek az egykor művelés alatt állott területnek a határaiként keleten a magas Iran hegyszegélye, északon a Taurus-hegyrendszernek a Tur-Abdinban és Karadsa-Dagghan kulminál: előhalmi, délen és délnyugaton a syriai sivatag, délen pedig a perzsából állapítható meg. Ezen az óriási területen mindenütt találkozhatni egykori culturának a többé-kevésbé világos nyomaival, és pedig sokkal nagyobb kiterjedésben, mint közönségesen vélik. Ha van Előázsianak oly része, melynek az adott viszonyok egyszerű kihasználása mellett nem volna szabad pusztaságnak lennie, úgy ez a vidék valóban az.

Természetesen nem lehet eléggé erős vonásokkal ecsetelni az ellentétet a között, a mi egykoron itt volt s a mai állapotok között. Nisibistől egyenes vonalban délnek, már egy órányira a várostól teljesen műveletlen, úgy a megtelepedett lakosság, mint a karaván-forgalom által egészen elkerült pusztaságba jutunk. Jobbról-balról, a mennyire csak a szemeink látnak, mindenütt halom és halom, s mindenik valamely régi város vagy község helyét jelöli meg. Az alkony beálltával a sakálók ordításán kívül semmi jelét az életnek nem vehetni észre a pusztaságban. A legközelebbi emberi lakóhely egy napi járásnyira fekszik a táborunktól. . . És ez a föld még az assyr korszakban egyik éléskamrája volt a ninivei királyoknak. Innen hozták a Seleucidák jövedelmeiknek és csapataiknak nagy részét, itt véreztek el a rómaiak, parthusok és perzsák seregeinek milliói eme tájaik birtoka fölött folytatott rettenetes túságban!

Ha kiépül a vasút egyik tengertől a másikig, ha egy néhány kis erőd megfékezi a portyázó arab hordákat, nem telik bele egy emberöltő s a vándor tekintete ismét ringó gabnalkászokon, városokon és falvakon fog megpihenni, mint akkor, a midőn Traján császár megostromolta Nisibist, a hatalmas parthus erődöt s a római birodalomba kebelezte be ezt az országot is; mint akkor, midőn Constantin császár és a Szásszánida Sapor seregei egymással küzdöttek s a byzanci uralkodók azokat a várakat építették Nisibis és Mardin között, a melyek rómjai most is bámullattal töltenek el.

A Sindsara-hegység nyugati végénél fekszik Birket-el-Chatunije, egy kiterjedt, lapos, sós vízzel megtöltött



medencze. Az északi részében látható, nyilván mesterséges eredetű szigetek egyikét kögát köti össze a szárazfölddel. Falú van rajta, messze földön köröskörül az egyetlen. Alig lehet valami gyászosabbat, minden emberi culturától elhagyottabb a szenny és piszok által inkább elborított helyet képzelni ennél a fészeknél, melyhez hasonlók csak a kurdistani hegyek belsejében, a török-perzsa határon láthatók. S még ennek a helynek is mi más képe volt egykoron. A falú bejáratánál ott fekszik még néhány régi nagy koczkakő oly időből, midőn a mostani nyomorult viskók helyén faragott kövekből épült hatalmas építmények állottak. S a szigeten köröskörül, 10—30 meternyire a mostani partszegélytől, a tó vizének emelkedése által újabb időkben elborítva, de a víz tükrében tisztán láthatóan, nagy kövekből készült koszorúalakú töltés látható. Ősrégi időkben nyilván az egész sziget körakparttal volt körül fogva, a mi arra vall, hogy ennek a helynek egykor hasonlíthatlanul nagyobb jelentősége volt, mint napjainkban. Alkalmasint erőd állott itt, a míg egyáltalán rendes forgalmi vonal létezett a nagy rónaság északi része és a Sindsar-hegységtől délnek fekvő tájak között, vagyis mindaddig, míg ezeken a vidékeken a földművelés és cultura nem süllyedt le a mostani alacsony színvonalára.

Szólhatnék még a hatalmas út-építmények nyomairól a hegyláncz déli lejtőjén; az óriási alapfalak nyomairól Beled- és Sindsar városka közelében, az ősrégi vízvezetékek számos maradványáról, — de mellőzzük mindezek bővebb fejtegetését. Csak jelezni akartuk, mily sok és nagy feladat várakozik ezen a ponton is Előázsiának az archeologiai buvárlatra s a kulturai munkára. A mi a tisztán természeti viszonyokat illeti, mindenütt adva vannak a cultura újra-élesztésének feltételei; csak kettő szükséges: a gondoskodás a személyi is vagyonbiztonságról és forgalmi eszközökről. Ezek közül is egyik a másikat feltételezi, mert ha a vasút kiépül, természetesen merő lehetetlenség, hogy tovább tartson a mostani gazdálkodás, a kurd hamidiák és az arab nomádok vállvetve erőlködnek azon, hogy megsemmisítsék a Tigris mindkét partján a földművelés utolsó maradványait. Ez az oka annak, hogy a nagy kurd főnökök Mustafa pasa Dsesirehben a Tigris mellett, Ibrahim pasa

Varunseher a Karadsa-Dagh környékén s a többi is mind esküdt ellensége a vasút építésének, mely épen az általuk terrorizált területen vezet keresztül.

Az új vasút akár Dsasirehnél, az Előázsia birtokáért vívott nagy háborúk régi átkelési pontjánál, akár valamivel lejjebb, Feis-Gaburnál éri el a Tigrist, a kivitelre kerülő gabona mindenesetre az új szállítási vonalon fog ama pont felé áramlani, a hol kezdetét veszi az olcsó vízi út Mossul és Bagdad felé. Eme két nagy fogyasztási és forgalmi központ közül mindenik külön megfigyelést kíván meg. Az egyik a régi Assyriát, a másik Babyioniát képviseli, — két, egymástól több tekintetben határozottan különböző területet.

A természetes határvonal Assyria és Babylonia között körülbelül ott fekszik, a hol az esőzés megszűnik a földmiveléshez szükséges átlagos évi nedvesség-mennyiséget szolgáltatni s helyébe teljesen vagy lényeges kiegészítő gyanánt a folyóvíz segítségével való mesterséges öntözés lép. Ily értelemben az esőre alapított assyr culturterület a Tigris mindkét oldalán az északi fensiktől a kis Zobon át délnek nyulik.

Épen azon a ponton, a hol a két főútvonal találkozik s azokat a Tigrisnek hatalmas vizere átmetszi, ezen a természet által nyilvánvalóan praedestinált többszörös kisugárási pontján a forgalmi vonalaknak fekszik napjainkban Mossul s feküdt a hajdankorban Ninive. E központ körül, aránylag kis távolságban, egész sora a nagyobb városoknak csoportosult a hat kisugárázó fővonalon, — városok, melyek napjainkban vagy teljesen elenyésztek, vagy csak szegényes kis falvak által vannak képviselve.

Csak a fontosabbakat említjük fel. A Tigris mentén délnek fekszenek a romjai két egykoron, de még Ninive virágkorában is hatalmas fővárosnak, Kalach-nak (Nemrudnak) a balparton és Assur-nak a jobb parton. A Kelet felé vonuló úton kiterjedt romhalmok Kermelis, azon hely körül, a hol a gaugamelai csata lefolyt. Végre a híres, még ma is létező Arbela. Északnak az egész tájat a Tigris és a hegyek között formázerint elborítják régi helységek, mint pl. Zakho szigetvár a Chambur folyóban. Nyugatnak. Sindsar és Mossul közt fekszik a hatalmas, egy város

helyét jelölő romhegy, Tell Afar. Végre a bagdadi uton délkeletnek Balawat (egykor Ingur Bel), Kustepe és Kerkuk.

Ez az egykori sűrű lakossága az országnak adta meg az assyr állami életnek azt az ellenálthatlan, tartós katonai erőt, a mely elvégre a kalach-i és ninivei nagy királyok alattvalóivá tette az akkor ismert világ legnagyobb részét.

— A befejező közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

## Dicső küldetés.

Jó Ápafy örmény népe,  
— E kipróbált hű barát —  
Érne többet, ha feledné,  
Hogy bölcsője Árarát?

Nem, mert a ki magyar szívuvel  
Vallja magát örménynek:  
Betöltötték már lelkét a  
Honfiui törvények.

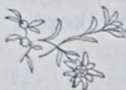
Csüngjön is hát származásán  
Kezelettel magyarán,  
Nem fajharczot, nagy küldetést  
Jelent az e szép hazán.

Kisz' magyarabb ritmussal itt  
Idegen vér nem dobog,  
Kadd vessen csak örmény szellem  
Magyar földön is lobot.

Elfojtani vétek volna  
Ily vérségi szent tüzet,  
Mely isteni fénynyel égve  
Az eszményig fölvezet.

Ápoljuk mint Vesztalángot,  
Értsze meg sok népfaj azt,  
Hogy az örmény templomokban  
Magyarrá lesz a malaszt.

Merza Gyula.



## Nyilatkozatok „Szamosújvár Monográfiájá“-ról.

— Harmadik közlemény.<sup>1)</sup> —

**A** második közlemény megjelenése óta nem egy-két érdekes nyilatkozatot kaptunk, melyek monográfiánkra vonatkoznak; a többek között megtisztelt nagybecsű soraival dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter; továbbá a magyar képviselőház elnöke, az Európa-szerte bámult híres, páratlan szónok: gróf Apponyi Albert; Kuncz Elek kir. tanácsos, tankerületi főigazgató és mások...

A sok szép nyilatkozat közül jelen alkalommal szó szerint csak a nagy Vaszary Kolos hercegprimás és a Magyar Tudományos Akadémia világhírű tudós alelnökének: dr. gróf Kuun Gézának fölötte becses sorait adjuk közre:

X.

Tekintetes Uram!

Becsés művének, Szamosújvár szabad királyi város Monográfiájának szíves megküldéséért van szerencsém Ö Eminenciájának, a bíbornok hercegprimásnak őszinte köszönetét tolmácsolni. A költségek fejében postautalványon 20 korona megy.

Kiváló tisztelettel

Budapest. 1901. november hó 30.

Dr. Andor György titkár.

XI.

Igen tisztelt Tanár úr!

Kolozsvárról haza érkezvén, más egyéb küldeményekkel „Szamosújvár szab. kir. város Monográfiája“ című igen becsés művének három kötete várt reám. Üdvözölöm e nagy munkájának megjelenését, igen köszönöm a reám való szíves megemlékezést s az igen becsés aján-

<sup>1)</sup> L. „Armeniá“-nk mult évi folyamának november és december havi füzetét.

dékot. A történelem megszólaltatja a holtakat, s a régészet szavat tulajdonít a néma köveknek; az ilyen munkákban felelevenedik egy részlet a multból nagy példáival s tanulságaival s nemcsak a tudás forrása nyílik meg, de a kegyetes érzéseké is.

Igen tisztelt Tanár úrat szívesen üdvözli teljes tisztelettel  
Maros-Németi, 1901. nov. 15-én

Dr. gróf Kuun Géza.



### Álisán halálára.

(Szül. 1820. megh. San-Lazzaro 1901. nov. 22).



Elnémul ajakom, s mégis szólanom kell.  
Bármiként sajog is a lehangolt kebel:  
Nincs többé Álisán, oh nagy a mi gyászunk,  
Bánatunkban enyhet nem lehet találnunk.

Büszkesége volt ő az örmény nemzetnek,  
Tündöklő csillaga Szent-Lázár szigetnek,  
Tudásnak mestere, költőknek királya,  
Tudásban, költésben nem volt neki párja.

Istentől megáldott, kedves, jó, szent pap volt,  
Kinek forró szive a hazáért lángolt,  
Keresztény népéért, Hájk ivadékiért  
Szállt imája Égbe, s most ő is odatért,

A hol várják őt már Istennek angyali:  
Tiridát és Gergely, Mechithár, Snarháli. . .  
A hol oly sok kegyes örmény pátriárka  
Örményhon virultát oly esengve várja,

Buzgó fohászukban kérvén a nagy Istent,  
Hogy enyhülést adjon a földön oda lent  
Egy szenvedő népre, mely már megbühödött  
Török járom alatt multat és jövendőt.

Te pedig, földi nép, oh hálás utókor,  
Ne felejtse el őt, gondolj reá olykor,  
Műveit olvasva légy hazaszerető,  
El ne csüggedj soha: jön majd jobb jövendő.

És te olasz földön szabad örmény zárda,  
Álisán tetemét a földed bezárva,  
Légy oh jelképe az örmény szabadságnak,  
Melyre örmény földön olyan sokan várnak!

Budapest.

Patrubány Lukács.



## Az ujabbkori örmény nyelvhasználat történeti fejlődése. <sup>1)</sup>

1895-ben Lipcsében jelent meg az „Indogermanische Grammatiken“ című vállalat 6-ik kötete, Hübschmann Henrik „Armenische Grammatik“-ja. Nagyszerű czélt tűzött ki a szerző maga elé, midőn a munkájában az örmény nyelvtan egész terrenumát foldol-

<sup>1)</sup> L. a mult évfolyam füzeteiben a 299. és 335. lapot.

gozni kívánja. E nagy munkára tényleg csak egy Hübschmann évtizedekre terjedő munkássága képes vállalkozni, s bár e körbe vágó tanulmányai egész irodalmi munkásságának fény-pontjai, még sok évig tarthat, míg szép czélját megvalósíthatja. Eddig munkájának első része (I. Theil) jelent meg, melyben 575 oldalon az örmény szók nyelvhasonlítását tárgyalja.

Az első rész, első füzete 1895-ben jelent meg,<sup>1)</sup> ebben az örmény nyelv perzsa és arab elemeit mutatja be.

Szép bevezetésében új világitásban tárja elénk az örmény történelmet, a perzsa uralom fénykora alatt. Leghatalmasabb volt ez a Pártusok alatt, mert a Szásszánidák idejében már hanyatlott. Ezt mutatják az örmény nyelv perzsa jövevény szavai is, melynek chonológiáját vizsgálva, szerző azok legtöbbszörének eredetét joggal a Pártus korszakba helyezi. 686 pehlevi szót sorol fel Hübschmann eme munkájában; nagy számmal vannak ezek között tulajdonnevek, melyek az örmény történelem és mythologia lapjain fényesen szerepelnek; így pl. Anák, Ártases, Chozrov, Mánáváz, Nerszeh, Sápuh, Ormízd, Páp, Váhákén, Vászák, Várt, Tigrán.

A Szásszánidák korszakában a keresztény hit felvétele kiszorítja a pogány perzsa befolyást s helyébe a görög lép. Ezen birodalom nem tarthatta fön magát s szükségképen a hatalmasabb szomszédok prédájának kellett lennie, míg csak egy még ezekénél is nagyobb hatalom a hódítókra és a meghódítottokra kezét rá nem tette. A Szásszánida birodalom bukása után az arabok uralma alá kerül Örményország. E korszakban jöttek az arab jövevény szók az örmény nyelvbe; de ezek már csekélyebb számúak (az újperzsa jöv. szókkal együtt 171). Az arab kultura tehát sem nyelvben, sem erkölcsben nem vert mélyebb gyökeret az örményeknél. Ezt onnan magyarázhatjuk, hogy az örmények keresztény hitükhöz, — melyért már a Szásszánidák alatt is oly sokat szenvedtek — mindenkor és minden körülmények között hüek maradtak.

<sup>1)</sup> Arm. Gram. von H. Hübschmann. I. Theil. Armenische Etymologie, I. Abtheilung: Die Persischen und Arabischen Lehnwörter im Altarmenischen.

Őskereszténységük tiszta vallásával megőrizték indogermán faji jellegüket s nem arabosodtak el, mint — ugyan ezen korban szomszédaiak — az ozmánok és a perzsák.<sup>1)</sup>

Az első rész második füzeté 1897-ben jelent meg. Előszavában, egy szép elmélkedésben, röviden az örmény irodalmat tárgyalja, mely után az örmény nyelvhasznítás történeti áttekintését nyújtja. Becses e részlet, különösen Hübschmann s kortársainak kezdő munkásságára.

Három részre osztja e füzetet, külön tárgyalván a szírus, görög és az eredeti indogermán szavakat. A szírus szavak is a kereszténységgel jöttek az örményekhez éppen úgy, mint a görög jövevény szók. 133 szírus eredetű szó van az örmény nyelvben. A szírus hatásnak útját egyengette a perzsák hatalma, kik feltékenyen megtiltván a legkisebb érintkezést is a görögökkel, így az örmény kereszténységet a szírusokhoz való csatlakozásra utalták. Hübschmann azt állítja, hogy a szírus szók felvétele időszámításunk kezdetétől az V-ik századig tarthatott.<sup>2)</sup>

A második fejezet a görög eredetű szavakat tárgyalja. Tudjuk, mily nagy, átalakító hatással volt a görög kereszténység az örmény kulturára, tudjuk hogy még a késő századokban is a legnagyobb érintkezésben állott Örményország a görögökkel, nevezetesen a bizánczi birodalommal, így tehát nem csodálkozhatunk azon, hogy 512 örmény szó görög eredetű.

A keresztény terminologia szavai Krisztosz-tól kezdve, legnagyobbbrészt görög eredetűek.<sup>3)</sup> A görög szók felvételenek idejére megjegyzi Hübschmann, hogy ezek csak

---

<sup>1)</sup> Ápszosz „kár,“ puszd „korál,“ káds „gipsz,“ chás-chás „mák,“ új perzsa, dásd „ivó-pohár,“ cháp „csalás,“ kamász „ruha“ arab szavak, valamint a természettudományok, különösen a csillagászat elnevezései is.

<sup>2)</sup> Szírus eredetű szavak: tár „korszak, nemzetség,“ ámiray „emir,“ pért „kastély,“ záráy „szolga,“ hreáy „zsidó,“ széghán „oltár, asztal,“ philisophay „filozofus“

<sup>3)</sup> Görög eredetű szavak: abas „atya,“ akarn „vár,“ ambion „szószék,“ ekerecki (jégéghéczhi) „templom,“ episzkoposz (jebiszgobosz) „püspök,“ katholikosz, kiuráke (girági) „vasárnap,“ hereitikosz „eretnek,“ ámen stb. Francia szók: gomsz „gróf,“ princez „herczeg,“ dzabron „kalap,“ pail „kormányzó.“



lassan évszázadokon át jutottak az örmény nyelvbe. A görögök közvetítették a latin szavakat is, — de ezek csekély számúak, — ép úgy néhány héber szót a szeptuaginta révén. Az örmény nyelvben lévő francia elemek a keresztes hadakkal jutottak a kilikiai örmény királyságba.

A második füzet legszebb része az őś-örmény szó-kincs, a körülbelül 100 oldalon tárgyalt eredeti indogermán szavak. E rész előtt szerző az örmények őstörténetét tárgyalja, melyben nagy ügyességgel veti egybe, Kretschmér E. Meyer újabb tanait, az ékiratok szövegével, Herodotoszsal stb. A 438 eredeti indogermán szó között a mai örmény nyelv számos köznapi szavát találjuk. Világosan mutatja ki a hangmegfelelést s az indogermán alap-tövet. Meg kell még említenünk, hogy Hübschmann munkájához gondosan összeállított indexet csatolt, mi által munkája igen könnyen kezelhető.

Hübschmann magántanári értekezésével feltárta az örmény nyelvhasznítás kapúját, az „Armenische Grammatik“-ban pedig összeszedvén az utána indult tudományos kutatások eredményét, kijelölte az utat, hogy merre kell haladnia a kutatónak. Ennek meg volt az eredménye, mert többen léptek a nyomdokába s még Hübschmann ismeretén túl is fejlesztették e tudományt.

— Folytatása következik. —

KISZELY KÁROLY.



## Melyik boldogabb?

— Költői elbeszélés. —

Írta: KRITSA RÓZA.

— Befejező közl. —

### V.

Az idő orsóján a husz év lepergett,  
Vendégek jöttére a zárdában várnak;  
A találkozásnak napja elérkezett,  
Melyet a barátnök ígértek egymásnak.

Két hölgy érkezett meg rövid időközbe,  
Orczáikat sűrű fátyol borította.

Bevezette őket egy tágas terembe,  
A reájuk váró fiatal apáca.

„A főtisztelendő főnöknő testvérnek  
Megyek jelenteni — mivel ezt meghagyta —  
Hogy a várt vendégek immár megérkeztek.“  
Igy szólt az apáca s azonnal távoza.

Fátyolát a két hölgy, a mint föllebbenté,  
Az ajtó feltárult és jött a főnöknő:  
Egy imponzáns alak a vendégek felé  
S örvendve kiáltott fel mindahárom nő:

Matild, Klára, Eliz! — ajkukról ez hangzott  
S meghatottan egymás karjába borultak. . . .  
Mig magukhoz tértek, jó ideig tartott,  
Majd közel egymáshoz mind helyet foglaltak.

„Kedves barátnőim — így szólt a főnöknő —  
Meséljük el sorban, hogy mi történt velünk,  
Örömben, nagy búban telt-e el az idő  
Azóta, hogy innen a világba léptünk?

„Ha megengeditek — Matild mosoly'gva szólt,  
Ki habár elhizott, arca még mindig szép —  
Én mondom el előbb, hogy életem mint folyt,  
Nem fog felizgatni, nincs abban sötét kép.

Husz éves koromig sokat mulatoztam,  
Bálok s estélyeken mindig megjelentem,  
Gyönyört leltém abban ha sokat táncoltam,  
Szóval: a vigságból kivettem a részem.

Sok csinos, szép ifjú kezemért versenyzett,  
De mivel szívemet rabbá egy sem tette  
És állásuk engem ki nem elégitett,  
Igy tehát kezemet el egyik sem nyerte.

Jött aztán egy idős, gazdag földbirtokos,  
Esengve kért arra, hogy legyek a neje;  
Szülőim intettek: Matild! most légy okos,  
Soha nem fog jönni több ilyen szerencse!

Nem bántam meg soha, hogy nejevé lettem;  
Áldott, jó ember ő, a tenyerén hordoz,  
Gondolatom lesi, hogy mire van kedvem  
S szülőimre is a vagyonából áldoz.

Van két kedves lányom s három derék fiam,  
Élénk, vig gyermekek s szorgalmas tanulók,  
A zajos élettől már visszavonultam,  
Táncmulatságokra majd csak velök járok.

Ezzel történetem én már elbeszéltem,  
Hadd szóljon most már a mélyen érző Klára,  
Legérdekesebb az Elizé lesz, hiszem,  
Történetét tehát hagyjuk utoljára."

„Egy költői lelkű, szép ifjút szerettem,  
— Kezdé az érdekes arcú, esinos Klára —  
A ki által viszont forrón szerettettem  
S hittük, hogy egymásé leszünk mi valaha.

Ámde a jó Isten ugy végzett fölöttünk:  
— Szomorú mosolylyal ekképpen folytatá —  
Hogy mi itt e földön ne egyesülhessünk  
S az élők sorából ötet kiszólitá!

Ez a nagy veszteség mély gyász volt szívemnek,  
Évekig szenvedtem nagy búskomorságban. . .  
Szülőim azt hitték, hogy elveszitenek,  
De végre sorsomba én belenyugodtam.

Talán az égből jött nekem a sugallat,  
Hogy fájó lelkemnek bús gondolatait  
Tegyem le papírra és ragadtam tollat:  
Irtam, érezve, hogy ez engemet enyhít.

Midőn egyik lapban napvilágot látott  
A legelső művem, ez az én lelkemnek,  
Ki nem mondhatom, hogy mily gyönyört okozott  
És kedves szülőim ennek ugy örültek.

Minél többet irtam, mind jobban oszoltak  
Lelkemről a bánat sötét fellegei;  
Kedves jó szülőim mindig buzdítanak:  
Ezen a szép pályán előre haladni!

Gyakran üldögélek kertem lugasába',  
Itt olvastam egykor Jenő leveleit.  
Lelkem visszaszáll a letűnt boldog multba  
És látni vélem őt, a mint reám tekint.

És a midőn leszáll a csendes alkonyat,  
Halkan, lágyan susog a langy esti szellő  
S megezüstözi a szelid hold a tájat,  
Ugy képzelem mintha hozzám így szólna ő:

„Oh, én bizom benned, hogy hű leszesz hozzám  
S nem ajándékozod a szívedet másnak;  
Igaz szerelmemért elvárom ezt Klárám!  
A lelkeink majd fönn egyesülni fognak!“

Matildot és Elizt nagyon meghatotta,  
Az ábrándoslelkű Klára története.  
Néhány perczig csend volt, aztán kis vártatva  
Eliz, a főnöknő beszédét így kezdte:

„A zárdát elhagyva nagyanyám testvére,  
A jó Teréz néni, vett gondjai alá.  
Nős fiával lakott, kinek szelid neje,  
Meleg szeretettel az árvát fogadá.

Mind jól bántak velem és e kedves körben  
Megelégedetten, jól éreztem magam;  
Viszont én is mindig arra törekedtem,  
Hogy jóságaikért hálámat lerőjjam.

Mindenféle munkát szívesen végeztem:  
Gyakran a konyhában én gazdasszonykodtam,  
Örültem ha ízlett, a mit készítettem;  
Gondoztam a kertet, kötöttem és varrtam.

Gyakran járt a házhoz a szellemes Béla,  
Nagynéném menyének csinos, szép fivére.  
Ő leve lelkemnek minden gondolata,  
Övé lett szívemnek összes érzeménye! . . .

Sötét szemeinek meleg tekintete  
S kedves szép szavai sejtjenem engedék,  
Hogy szívemnek első és igaz érzelme  
Viszonzásra talált és én boldog valék!

Oh, de boldogságom csak röviden tartott,  
— Elborult homlokkal Eliz így folytatta —  
Béla a körünkből végképp eltávozott:  
Áthelyezték ötöt egy távol városba.

Egy levél érkezett tőle nemsokára,  
— Ez okozta, hogy én ide visszatértem —  
Nővérenek írta, vele azt tudatva,  
Hogy egy gazdag lánynyal van ő immár jegyben.

S majd Teréz néni is elhagyott engemet:  
Lelke átköltözött fényes hazájába,  
E kettős veszteség kinozta szívemet,  
Mit kerestem volna tovább a világba! ? . . .

A szent falak közé vágyódott a lelkem,  
Enyhülést keresve, mit meg is találtam  
A vallásban, oh, mert erős az én hitem,  
Hogy jutalmat nyerek az örök hazában!

Beszédemre látom, könny gyül szemetekbe,  
Pedig az életem most már nem szomorú;  
Főnöknővé nem rég lettem kinevezve,  
Lassanként lelkemről elszlott a ború.

Tanítani, oktatni a növendékeket,  
Őket buzdítani nemesre és jóra,  
Lelkükbe oltani az igaz szent hitet,  
Ninesen olyan öröm, mi ezt felülmulja!

S a kedves nővérek hű ragaszkodása,  
Az a nagy bizalom, mit belém helyeznek,  
Ez az én szívemnek, higgyjétek oly drága,  
A melyet szavakkal ki nem fejezhetek!

A tudatra, hogy itt e szent falak között,  
Én vagyok hivatva, az anyát pótolni,  
Szívembe oly égi boldogság költözött,  
Minőt a világban nem lehet találni!"

\* \* \*

Az már nem tartozik elbeszélésemhez:  
Meddig időzött még együtt a három nő,  
Hogy mikor tért Klára s Matild övéihez  
És hogy miként vált el tőlük a főnöknő.

Különböző nagyon, a három nő sorsa,  
De boldognak érzi ám magát mindegyik.  
Kedves olvasóim! reátok van bizva:  
Eldönteni azt, hogy a boldogabb melyik?



## A MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK ETHNOGRAPHIÁJA.

Irta: SZONGOTT KRISTÓF.

— Ötödik közlemény. —

### 5. Fejezet. Az örmények műkincsei.

A szamosújvári nagytemplom segrestyéjében — mondja Harmath Lujza — egész szekrények vannak tele azokkal a felséges templomi ékességekkel, melyeket az örmények még ázsiai otthonukból hoztak magukkal.

Püspöksüvegek, infulák, misemondóruhák, szentség-alávalók, oltártakarók és egyéb ékitmények, mind oly

művészi kivitelű himzésekkel, hogy az újabbkor finnyás gyermekei is irigységgel vegyes bámulattal nézhetik meg. Szebbet (vagyis ilyent) a mai túlfínomított izlés nem tud produkálni. A mély hit fönsége és átszellemült odaadás szükséges, hogy ilyen évekre terjedő lehelletszerű finomságokat létre hozzon az emberi tudás. Ma már a zárdák angyallelkű, végtelen türelmet tanusító hölgyei ajándékozzák meg csak néha Isten-házát hasonló dolgokkal. Az ideges nemzedék nem tudja nyugtalan lelkét oda lánczolni hetekre (sőt évekre) egy munkához. A változatosság, a villamos gyorsaság élteti a mostani nemzedéket; nincs érzéke, vagy beleörül a nagy alkotásokba.

De a nagy-templomnak s így Szamosújvárnak is nemcsak ezek a gyönyörű himzések a büszkeségei, hanem a fönséges Rubens-kép, melyet az imaház egyik fülkéjében féltő gonddal őriznek.

Igen bizony, egy valódi eredeti Rubens-kép Krisztus levétele a keresztfáról, melynél szebbet nem igen alkotott a nagy művész. A képen a főalakon kívül József és Magdolna alakjai csodálatos szépek, oly igaz fájdalom van kifejezve arcaikon, hogy önkénytelen könnyek gyűlnek szemünkbe és lelkünket, melyet a kor szelleme oly fásulttá tett, mély áhitat fogja el s térdünk önkényt hajlik meg az Igaz előtt.

E gyönyörű műkincsről keveset beszélnek az emberek, még kevesebben tudják létezését. Mint a féltve őrzött titkot takargatják a jó örmények, vagy legalább is nem hirdetik a világnak, mintha félnének, hogy valamely hatalom még elveheti tőlük. Szó sincs róla! Becsülettel szerezték; áldozatkészségükért, hűségükért kapták jutalmul, övék a dicsőség és tulajdonjog.

Ferencz király a sok háboruskodás folytán gyakran jött abba a helyzetbe, hogy kénytelen volt alattvalói áldozatkészségét igénybe venni s ily esetben többször voltak segítségére az örmények. Mindig készséggel, bőkezűen áldoztak fejedelmükért s szerényen megelégedtek egyes kiváltságokkal a város (szab. kir. város stb.) és nemesi czimekkel a maguk részére.

Egy alkalommal a pénzhozó küldöttségtől kegyesen kérdi a király, ha nincs-e valami különös kívánságuk, a mit teljesíthetne? Nincs-e valamire szükségük?

Az örményeknek élelmes eszük volt s nem utasították vissza a fejedelmi jóakaratot, hanem egész alázattal kinyilvánították, hogy nekik bizony volna egy igen-igen nagy kérésük. Ugyanis épen új templomot építenek s abba kellene egy egyszerű oltárkép.

Oh csak egy oltárkép! Ez bizony elég kis kívánság és Ferencz király sajátkezü utalványt adott a Belvederbe, hogy adassék át Szamosújvár képviselőinek az a szent kép, a melyet ők választanak maguknak.

És az örmények műizlését egy felséges Rubens-kép nyerte meg, melyet az igazgató fájó szívvel csomagoltatott be. Inkább tiz mástól vált volna meg, mint ettől az egytől; de hát nem tehetett kifogást: a királyi szó, a királyi ígéret — szent.

Mikor a Belveder igazgatója jelentést tett a császárkirálynak a dologról, rögtön a küldöttség után indította futárjait és kérte a visszahívott örményeket, hogy válasszanak más képet, akár tizet, csak ezt, épen csak ezt az egyet nem.

— Vagy ezt Úram, vagy egyet sem, felelték a küldöttek — a mi templomunkkal csupán ez az egy talál.

És mert a királyi adott szó szentség, Ferencz császárkirály fájó szívvel ugyan, de fejedelmi nagylelkűséggel egyezett bele az elszállításba . . és ma oly kincset képez e kép, a melyre ugyancsak büszkék lehetnek Szamosújvár polgárai.



## VII. Czikkely.

### Fényüzés és ennek korlátozása.

#### 1. Fejezet. Fényelgő<sup>1)</sup> örmények.

Alig cserélte fel az örmény nemzeti ruháját a magyar viselettel, már-is nemcsak versengett a fény üzésében

<sup>1)</sup> Fényelegni: prunken, prangen, brilliren; fényelgő: prunkliebend, prankliebend.

a magyarral, hanem azt még túlszárnyalni is akarta. Az igaz, hogy volt hozzá vagyona! A férfi arany sarkantyút, aransujtásos nadrágot, ezüstgombokkal díszített mellényt, kabátot, ezüst-csattos dolmányt viselt. A nőknél csak úgy suhogott a selyemruha; „lájbi“-jaikon és mentéiken bőven fénylett az aranypaszomány. Ujjaikon 4—5 gyémánt- vagy drágaköves aranygyűrű; a nyakot aranyláncz vagy értékes fehérgyöngy ékesítette; a fejkötő arany- vagy ezüst-csipke. Fülönfüggőt is viselt minden nő.

## 2. Fejezet. Fejedelmi keletyge.

Sok eredeti, egykorú örmény okirat van kezeim közt, melyek mind állításom igazságáról tanuskódnak. A sok közül álljon itt egy 1761. január 28-án Erzsébetvárosban kelt házassági szerződésnek ide tartozó része magyar fordításban: „Én Auxencius és hitesársam adunk leányunknak: négy arany jegygyűrűt, értéke 60 aranypénz; egy nyaklánczot, értéke 30 arany; két pár fülönfüggőt, az első párnak értéke 6 és a másodikiké 3 arany; hat sor drágagyöngyöt, értéke 30 arany; egy drágagyöngy nyakbavalót (gerdán); egy aranyozott ezüst-övet és egy más karmazsin-selyem övet, a kettőnek értéke 6 arany; továbbá 4 szoknyát (ekkor szoknyának nevezték a köntöst). Az első szoknya zöld szövetből készült, mely aranyzállal ékített pozsonyi mellénnyel is el van látva; a mellényen 16 pár ezüstkapocs van. Evvel a ruhadarabbal jár egy fehér reczekötény. A második, hamúszínű szoknyának ugyanolyanszerű mellénye van, melyen 10 pár ezüstkapocs létezik; evvel a ruhadarabbal egy „linczi“ kötény jár. A harmadik szoknya kék troket, ugyanolyanszerű mellénnyel és svábszövet- köténnyel. A negyedik szoknya „kálámájka“-ból mellénnyel és köténnyel. Két mentét; az első, mely zöld morból készült, rövid és aranyzállal van ékítve; 8 pár aranyozott ezüst gombbal, béllése szörme, prémje nyest. A másik mente, mit galambszínű vékony posztóból készítették, arany paszománttal van ékítve; van rajta 8 pár aranyozott ezüstkomb, ki van béllelve mállal és szörmetorokkal prémezve. Két felöltöt; az egyik szövetből készült



arany paszománttal van ékítve és szörmeterokkal prémezve; a másikat kék troketből csinálták, arany paszománttal van ékítve, bélelt, prémezett. Két fejkötőt; az egyik szövetből készült és széles aranycsipkével van díszítve; a másik karmazsin dámásztból, mely szintén aranycsipkével van díszítve. Huszonkét inget, ezek közt van a völegény-ing<sup>1)</sup> is. Két abroszt; egyik színes selyemmel van himezve és csipkével ékítve; a másik, mely szintén csipkével van ékítve, fehér. Két lepedőt; az egyik linczi vászonból, széles fehér csipkével díszítve; a másik örmény vászonból<sup>2)</sup> való. Négy párnahéjt; kettő fehér lincziből csipkével díszítve és kettő lipcei szövetből (czivilich). Öt velencei kendőt; egyik a jegykendő,<sup>3)</sup> másik a völegényé, a harmadik nyakendő. Három sing fekete fejrevaló fátyolt; egy derékaljt lipcei czivilichből készült borítóval. Két párnát, egy tálczát, egy ladát stb.“

Fejedelmi kelengye! és majdnem minden örmény család ilyen gazdag, az idegenektől sokszor megbámult kelengyét adott férjhez mert leányának. (Hátrább „Házasság“ czimű cikkely alatt még bemutatok néhány ilyen drága szerződést).

De hogy a nagy fényűzés káros hatást ne gyakoroljon a mérsékeltebb vagyonnal bíró osztályra, mely a fényűzés minden ágában már-már utánozta a dúsgazdag nagy gazdákat, az örmény helységek előrelátó tanácsai szükségesnek látták rendeletekkel korlátozni a fényűzést.

### 3. Fejezet. A hazai örmények osztályozása.

A hazai örménység 1848-ig az örmény helységekben osztályokra volt osztva. A tanács meghatározta, hogy milyen lehet háztartása, ruháza, evőeszköze stb. annak, ki az első, második és harmadik osztályhoz tartozik, — és azt, ki a határozat ellen vétett, pénzbírsággal büntette.

<sup>1)</sup> Az örmény menyasszony maga küld a völegénynek inget; evvel megy a völegény a templomba esküdni. (L. a „Házasság“ czimű cikkelyt).

<sup>2)</sup> Akkor szőtt is az örmény asszony.

<sup>3)</sup> Így nevezték a jegyváltáskor használt kendőt.

Járt kezemben egy, a XVIII. századból való eredeti örmény irat, mely az erzsébetvárosi levéltárhoz tartozik. Ebben több egyén neve van felsorolva, kik pénzbírsággal büntetettek, mivel a r u h á z a t b a n nem tartották meg szigorúan a tanács határozatát. Az érdekes iratból ime a példák: „Lengyel Vártán 6 frt büntetést fizetett, mert aransujtásos nadrágot viselt. Thorosz Lukács neje, ki ezüst csipkével szegélyezett köténnyel ment templomha, 6 frttal büntetett. Pátrubán Márton leányára, kinek kézelőjén aranycsipkét láttak, 3 frt bírságot szabtak. Vártig (Rózsa) leánya, ki paszomántal füzte be magát, 4 frt büntetést fizetett. Meghdesz Gergely felesége és nővére, kik aranyfonállal himzett keztyűt viseltek, együtt 4 frt 76 kr büntetést fizettek. Szárkisznak, Szenkovics Mártonnak, Vártig Tódornak, Jolbej Vártánnak, Várteresz Minásznak neje, Kéndovnak menyé, Szentpéteri Kristófnak leánya keztyű-viselésért egyenként 2 frt 38 krral büntetettek. Dsirách (Gyertyánffi) Miklós neje aranyfonállal himzett völegényi ingért 3 frt büntetést fizetett. Der-Észthephán Chácshádur (Pap-István Kristóf) leánya bársony mellényért 480 pénzt fizetett. Végre Pátrubán Lukács, ki aranyfonállal himzett sapkát viselt, 2 frt 38 krral büntetett.“

#### 4. *Fejezet. A fényűzést korlátozó rendeletek.*

A) Mi az örmények városának (*Յայոց քաղաք*: hájoczh khághkhi) birája, a tanács (*ստորագրություն*: ághánér) és a képviselőt (communitas, *ստորագրություն*: szutásnér) az alább irt napon — Isten kegyelméből — összegyűltünk és a következő pontokat határoztuk el. Ugy vagyunk meggyőződve, hogy ezen pontok a városra nézve hasznosak; azért tartsa meg azokat mindenki az alább irt büntetés terhe alatt:

1. Aranyfonállal <sup>1)</sup> kivarrt zsebkendőket a násznagy vagy völegény emberei számára, továbbá aranyfonállal himzett abroszt és völegényi inget csinálni és adni nem szabad. Az, (varrónő) ki ezen parancs ellen cselekedne, a városból ki fog üzetni. A varrató 40 arany büntetést fizet; az elkobzott tárgy pedig (zsebkendő, völegényi ing stb.) tűzbe vettetik.

<sup>1)</sup> *կիսապսոն, կապսոն*: gilábdon, gélábdon.

2. (Ez a pont, mely a vendégségekről szól, előfordul a „Házasság“ című czikkely alatt).

3. A kelengyében ezután ne legyenek aranyfonállal himzett női ingek, de olyan ház számára, hol nincs menyasszony, sem szabad ilyen (aranyfonállal kivarrt) ingeket készíttetni. Azon urnő (ушбуу: bikhá), kinek már vannak készen ilyen ingei, azokat elviselheti; de újat senki sem csináltathat. A varrónő a városhól kiüzetik, a munkaadó pedig 40 arany büntetést fizet.

4. Ezután nem szabad prémes<sup>1)</sup> ruhát viselni — a tanácsnokokon kívül senkinek; de az olyan, kinek adója 50 magyar frt, továbbá a kereskedőtársaság elnöke, valamint a czéh mesterek viselhetnek prémes ruhát. Más — még ha tanácsnoknak testvére vagy fia is — nem viselhet 40 arany büntetés terhe alatt. Kivételt képeznek a völegények, továbbá azon ifjak, kik a 22-dik életévet már betöltötték és vagy tanácsnok-fivérek, vagy tanácsnok-fiak, vagy olyan gazdag polgárok, hogy adójuk az 50 magyar forintot meghaladja. A meglevő régi ruhát elviselheti bárki, de újat csak a mondott kivételek csináltathatnak.

5. A férfiúnak, ki 50 magyar frt adót fizet, — neje vagy leánya nem viselhet topánkát (Schürstiefel, Halbstiefel), sem selyemharisnyát, vagy aranyfonállal diszitett eszimat.<sup>2)</sup> De az 50 frtnál kevesebb adót fizető tanácsnok neje vagy leánya sem viselhet olyan czifra ruhadarabot 40 arany büntetés terhe alatt. Annak, ki e parancsot nem tartja meg, a városszolgák le fogják huzni lábairól a tiltott ruhát.

6. Az a nős, vagy nőtelen férfiú, ki 50 magyar forint adót nem fizet, ne tétessen ruhájára aranyfonalakból készített sujtást; de a tanácsnokoknak és azoknak is, kik fizetnek 50 m. forint adót, szabad aranysujtást viselni. Azonban lehet valaki tanácsnoknak, vagy 50 frt adót fizető polgárnak fivére, vagy fia, azért még sem szabad aranysujtást tétetni ruháira, míg völegénységét el nem érte. Az, ki 50 frt adót nem fizet, még völegény

<sup>1)</sup> Ebben az időben az állati bőrnek csak torkát (gusá) használták prém gyanánt és azért a prémes ruha („gusánerov hákuszt“) igen sokba került.

<sup>2)</sup> Ezek papucsot viseltek.

korában sem tétethet ruháira aransujtásokat. (Vár. lev. 1741. év. ápril 14-én hozott városi határozatok).

7. Aranyfonállal himzett zsebkendőt, abroszt, ingeket, párnahéjakat ne használjon senki (a rendeletben: „ne találtassanak sehol: *зб змиллн* cshi kédvin). Aranyfonállal diszített csipke se találtassék; de a gallérokön és kézfordrokön szabad aranyfonalakat használni. (Vár. lev. 1765 év ján. 24-én tartott tanácsi ülés határozataiból: 21-ik pont).

B) Az a nő, kinek nincs drága anyagból (zárbáje) vagy nehéz szövetből készült szoknyája és mentéje, ne merjen ilyenből újat csináltatni, bármily anyagi állapotban is legyen. Kinek van ilyen kész ruhája, ezt felöltheti. Az, kinek tehetségében áll, fejkötőt (*зл.фл.з* cshephecsh), mellényt. . . csináltathat drága anyagból és nehéz szövetből, de szoknyát, mentét a mondott anyagból nem varrathat. (Vár. lev. 1754 év. Tanácsi határozatok, 6. pont).

C) A tanács a képvisellel együtt a következő pontokat határozta el; mától fogva tartozik mindenki azokhoz alkalmazkodni és azokat megtartani:

1. A női szoknyákra vagy köntösökre paszományt (Tresse, Borte, Franse, Posament), csipkét vagy rojtot, aranyfonalból készített hímzést ezután ne tegyenek.

2. Bársonyból sem mentét, sem köntöst, sem szoknyát, sem mellényt ne csináltasson senki; de az a nő, kit igazán megillet, csináltathat, ha akar, bársonyból fejkötőt (főkötő (*зл.фл.з*: cshephecsh).

3. A nők egyéb ruhadarabok viselésében se üzzenek fényt, hanem mindenki a maga vagyoni állásához alkalmazkodva (*днд брлн ларблугн қорлуг*: vov irjén gáréáčzhé koráh) öltözködjék; azért senki se lépje át tehetségének határát (*зб бллн ларблун.фл.зл. нлн*: cshi khálin gárochuthéne tusz). Azokat, kik az öltözetben ezután is tulságoskodni fognak, a tekintetes tanács és a város más teherrel (*оаллуг дудлнрн.фл.зл.зл.*: ozgáh dzándruthénov) fogja sujtani.

4. A mi a férfiak ruházatát illeti, eltiltjuk, hogy arany-paszománynyal, vagy arany „krepin“-nel diszített köpenyt viseljenek; azt sem engedjük meg, hogy a köpenyen vagy kabáton arany- vagy ezüstfonalból, vagy tiszta arany-

ezüsből készített gombokat, csattokat viseljenek. De a kinek már van ilyen kész ruhája, azt elviselheti. Ezután csakis a csizmára tétethetnek diszítéseket aranyfonálból.

5. A völegények ezután menyekzöre nem mehetnek kék vagy karmazsincsizmában (die Tschizmen von Karmasinleder; carmasinroth), hanem fekete vagy vörös-csizmában.

6. Ezután az újasszonyok (déghá gëndikhê: *μηνη λευκοσθηρο*) a fejkötőre pártát („phárthá“) ne tegyenek, aranyos lepelt (*ζωρη*: sár) fejeiken ne viseljenek, se drágagyönggyel kirakott fejkötőket (*δραγαγοννη ελεγκηρο*: márkédov cshephecshniér) ne csináltassanak. Az úrnők (*αρχαυρο*: bikhánérê) tászlit<sup>1)</sup> se viseljenek.

7. Ezután az asszonyok vagy leányok arannyal kivarrt zsebkendőt (*ρουλο*: láléch), keztyűt (*αλτρον*: czernocz), továbbá paszománynyal vagy aranyfonállal diszített papucsot, selyemharisnyát, sem arany- vagy drágagyöngy-övet (*κομη*: kodi) nem viselhetnek; arany-ezüst szalagot karjaikra ne kössenek. Az asszonyok csak fejeiken és a leányok karjaikon is — mert ezeket megilleti — viselhetnek selyemszalagot. Az asszonyok ingeikre vagy kötényeikre fodrot ne tegyenek; a leányok ingeikre tétethetnek fodrokat, de kötényeikre vagy nyakukba ezek sem tehetnek fodrot.

8. A leányok fejeikre se koronát<sup>2)</sup> se drágagyöngyöt nem tehetnek; de a ki mégis akar tenni ilyeneket, vegye tekintetbe vagyoni állását és (szüleinek) érdemességét (*αρδουαυροειρονη*: árszánávoruthium). A nagyon vagyonos család úrnője vagy leánya tehet fejére négy sor drágagyöngyöt, nyakába nyolcz sort, továbbá aranylánczot és egy keresztet (*χου*: chácsh). Azonban az alsóbb rendhez tartozó nő (asszony és leány) vagyoni helyzetéhez képest (*αρνη αροβαρο* *αρηνη αη ηρη* *ηι αηβραρη*: irén gáréaczhê koráh bi tène jév bihákní) rakjon fejére és nyakába drágagyöngyöt . . . és

<sup>1)</sup> A tászli idegen neve: Manchette (olv. mansett); igen de a Manchette mai napság magyarul: kézfodor; ellenben az örmény a mult századokban a „tászli“ alatt nyakfodort is értett; itt tehát nyak- és kézfodor.

<sup>2)</sup> Nem koszorút, hanem a szó szoros értelmében vett koronát viseltek fejeiken a leányok — ezen rendelet keltéig.

öltözködjék. A leány menyasszony korában — különösen ha megilleti őt — tehet fejére koronát.

9. Ruházat tekintetében (*հարգանքներն և կողմնակի*: hákêsz-tënnun goghmänen) új dolgokat (*նոր բաներ*: nor pánér) vagy (új) divatot, milyen eddig (*ինչպես*: incshvász) a tekintetes városban nem volt, ezután ne találjon ki és ne csináljon senki (*չի չընծարդի ոչ սորդի*: cshi hêndsárvi ocsh árvi. — Vár. lev. 1765. ján. 24. hozott tanácsülés határozataiból.)<sup>1)</sup>

### 5. Fejezet. Erzsébetváros hatósági rendeleteiből.

Ezen cikkely 3-dik fejezete („A hazai örmények osztályozása“) említést tesz azon fényes ruhákról, melyeket az erzsébetvárosi örmények a mult században magukra öltöttek. És előhoz eseteket is, melyekből kitűnik, hogy akkor némelyek állásukhoz nem illő, igen drága, vagy túlságos czifra ruha viseléseért pénzbírsággal büntették. . .

És a mondott fejezet állítása igaz, — egykorú oklevélből beszél. De miért történt e bírságotlás? Erre a feleletet így adja meg az „Armenia“ (1891. évfolyam):

Áni elpusztulása után a legjobb és legvagyonosabb családok közül sokan elhagyván a barbár ellenség által előidézett nyomor színhelyét, Európa felé vették útjokat. Ott maradt a földbirtok, ott hagyták pompás épületeiket; de vittek magukkal aranyot, ezüstöt, drágakövet bőven. Megtelepedtek idő folytán Krimiában, Lengyelországban, Moldovában, Bukovinában, de édes otthonukat csak e hazában lelték fel. — Habár apáink nem éltek készből, hanem ernyedetlen munkásságuk mindig tudott szerezni: mégis a hosszas vándorlás, annak a földnek megvásárlása, melyre letelepedtek, szép városok és fönséges templomok építése, sok pénzüke került. Azért a magyar földön történt végleges megállapodásuk után e hazában már nem folytathattak olyan fényes életet, milyenhez addig szokva voltak. Előre látó apáink tehát, hogy útját állják a beállható el-

<sup>1)</sup> A tanács ekkor összesen 38 határozatot hozott; ezek közül 1—9. pontot itt közlöm, a 10. pont a „Keresztelés,“ 12. a „Temetés“ 21. a „Ruházat,“ 31. az „Étel-ital“ czimű cikkelyeknél fordulnak elő; a többit pedig a „Házasság“ czimű cikkely hozza.

szegényedésnek, a fényüzés korlátozását célzó helyes rendszabályok megteremtéséről kezdettek gondoskodni... és azokat, kik e szükséges szabályok ellen cselekedtek, meg is büntették...

A törvényhatóság szabályrendeletében az indokokat is felsorolja, melyek szükségessé tették ezen rendelet kibocsátását. „Mert látjuk — mondja többek közt — hogy napról napra újabbnál újabb, fölösleges öltözetek jönnek divatba és használatba; mert kis városunkból ki akarjuk irtani a szegénységnek okozóját: a kevélységet, a nagyra-vágyást.“ — Az idegen uraktól hallottuk: „Mily gazdagok lehetnek ezek az örmények, hogy olyan drága ruhákba öltözködnek.“ — „Nem tudjuk megkülönböztetni, hogy melyik a gazdag és melyik a szegény.“

Hogy a fényüzést valósággal nagy mértékben gyakorolták az örmények akkortájtban, az indokolásból és rendeletekből tisztán kitűnik. Ennek pusztításait és tovább terjedését akarta a hatóság megakadályozni...

Nem lesz talán felesleges az ide vágó — 1738 ján. hó 30-án kibocsátott — első rendeletet egész terjedelmében közzé tenni: „A tekintetes tanácsos urak tanácsot tartottak és miután látják, hogy napról napra új meg új felesleges és túlságosan sok ruhanemű hozatik divatba és használatba — elrendelték, hogy a válisz-féle főkötőt senki se használja; mert a mely asszonyosság (*уфрмш* bikhá) fején olyan főkötő találtatik, az a fejről levéttetik s egyszersmind 12 magyar forintig megbírságoltatik.“

Tizenkét évvel később, 1750 június 16-án újabb törvényhatósági intézkedéssel találkozunk, a mely megengedi ugyan a főkötő viselését, de valamint a nőket, úgy a férfiakat is többféle ruhanemű és különböző ékszerek használatától szigorúan eltiltja.

Ezen rendelet — magyar fordításban — szóról szóra következőleg hangzik:

„Mivel látja a város tek. tanácsa, hogy napról napra egyik a másikat felülhaladja a különféle ruhák használatában, azért jónak találta a sok ruha közül az alulirottaknak kitalítását. Olyan ruhát tehát ezután senki se ne viseljen, se gyermekét olyanokba ne öltöztesse; mert arról, a ki e

parancsot áthágni merészelné, emberek közt, vagy az utcán, vagy akár hol legyen, levéttetik az, a mi nagy szégyen lenne reája nézve — ezen kívül pénzbeli bírságot is fizet.

„Ennek okáért tehát megtiltatik, hogy senki gyermekének fején ne találtassék hajpor, lánczocska, gyöngy, boglár vagy másnemű főrevaló ékesség; azonban ha a szükség okvetlen megkívánja, akkor meg van engedve, hogy rézből vagy kerti virágokból tehessenek a fejökre ékességeket; de koszorút, koronát, a mit fejre szoktak tenni, még ha rézből is volnának, nem szabad viselni. Hasonlóképen a karkötő viselése is, melylyel az inget a karra szokták erősíteni — tilos. Mindenki elégedjék meg az Istentől adott hajjal és ne kössön homlokára felesleges dolgokat. A ki ezen parancsnak nem engedelmeskedik, 24 magyar forintig fog megbírságotlatni.“ — „És mivel a leányoknak nem engedtetik meg, hogy fejökön ékességeket hordjanak, annál inkább tiltatik, hogy az asszonyok a fejkötőn kívül semmiféle arany, ezüst, gyöngy, vagy másféle ékességeket ne viseljenek a megjegyzett feltételek és bírság mellett. Ezen rendelet végrehajtásával a tekintetes tanács Ötvös János felügyelő urat bizta meg és jogot adott neki arra, hogy azon, kiről megtudja, hogy a törvény ellen cselekszik, a bírságot azonnal vegye fel. Ezen bírságnak egy harmad része a felügyelő urat, a két harmad rész pedig a tanácsot illeti.“

Mint említém, ezen rendelet 1750. június hó 16-án bocsáttatott közre. De — a mint látszik — vagy a rendelet nem volt egészen nyilvános, vagy a felügyelő nem volt képes személyesen felügyelni és a rendeletet végrehajtani, vagy pedig a keresztülvitel több nehézséggel járt; azért ugyanazon év december 28-án a mondott rendelet a következő módosításokkal bocsáttatott ki:

Az Ur segítségével Erzsébetvárosa a következő határozatokat hozta. A tekint. tanács felkérte főtiszt. dr. Chén-gánosz Mennász apostoli misszionárius-kanonok urat, ki a méltóságos káptalannak apostoli protonotariususa, esperes, az örmény nemzet archidiakonusa, egyszersmind városunknak érdemdús plebánosa, hogy vegyen ő is részt a gyűlésen, melynek tagjai a város tek. tanácsa és a tek. polgárok



akarata szerint a ruházatviselésre vonatkozólag az alább irt határozatokat hozták; az indokok közül azonban itten röviden csak egy néhányat sorolunk elő:

1. Miután arra törekszünk, hogy megállapodott várost alapítsunk és azt kellően igazgassuk, melyre már — Isten kegyelméből — engedélyünk is van és sok kiváltságokat kaptunk; azért úgy vélekedünk, hogy azt más módon nem leszünk képesek kormányozni, hacsak nem igyekszünk a t a k a r é k o s s á g o t városunkban meghonosítani.

2. Azt akarjuk, hogy a mi kis városunkból kiirtsuk a kevélységet, a nagyravágyást, a szegénységnek okozóit: a rendetlen öltözeteket; mert napjainkban oly nagyra nőtt a kevélység, hogy nem is tudjuk megkülönböztetni a szegényt a gazdagtól; mivel a szegény is úgy öltözködik, mint a gazdag.

3. Ámbár ezelőtt elhatározták a tekint. tanácsos urak és elrendelték, hogy mikép öltözzék a szegény és mikép a gazdag; de a mi nemzetünk engedetlen lévén, elrontották a határozatot úgy, hogy most egyik úgy öltözik mint a másik. Azért jónak látta a tek. tanács, hogy mostantól fogva úgy legyen, a hogy itt leírva van.

4. Mivel minden zavart ki akarunk kerülni; azért a tek. tanács elhatározta, hogy az alulirt pontoknak mindenki tartozik engedelmeskedni, legyen az bíró, tanácsos, városi polgár vagy nemes, ha e városban él. Az ellenkező avval a birsággal fog megbüntettetni, a mi itt lenn meg van határozva.

5. Azért is akarjuk, hogy ezen szükséges határozataink érvényesüljenek, mert túlságosan kevély rukák lévén használatban e városban, az ország előkelői (*благороди и дворянство*) nagy bajt hozhatnak fejünknek. Mert sokan közülünk saját füleinkkel hallottuk és most is halljuk ezt a mondást: „Az örmények kimondhatatlan gazdagok kell hogy legyenek, különben nem viselnének ilyen (fényes) ruhát.“ Azt mi is látjuk, hogy ezen ruhaneműek nem a mi állásunkhoz valóok, azért a tek. tanács egyhangúlag jónak vélte, hogy ezen felesleges öltözetek a mi kis városunkból kiirtassanak és a polgárok se ezen városban, se a környéken, se más

országban<sup>1)</sup> az alább jegyzett és megtiltott öltözeteket ne viseljék; mert ha valaki a parancs ellen merészelné cselekedni, az meg fog büntettetni.

\*

Az öltözeteket illetőleg a férfiak úgy, mint a nők, a fiatalok úgy, mint a leányok, kik e városban tartózkodnak, az alulírt pontoknak engedelmeskedjenek és azok szerint cselekedjenek.

1. Semmiféle arany szövötű öltözet ne legyen a mi polgárainkon, se ezen városban, se ennek környékén, se ezen országban, se más országban.<sup>2)</sup> Ne készítsenek e szövötéből se mentét, se szoknyát, se kötényt, se örmény, se magyar viselethez tartozó mellényt, se vállfüzöt.

2. Semmiféle ruhaneműn ne legyen ezüst vagy arany ékszer, se kötés, se csipke, se paszomány, se rojt, se bármi névvel nevezendő arany vagy ezüst czifraság, se a mentén, se a szoknyán, se a kötényen, se az örmény, se a magyar divatú mellényen, se a vállfüzön; de meg van engedve az arany vagy ezüst zsinor és szarkaláb viselése; a zsinort azonban úgy viseljék, mint a hogy most szokásban van. A zsinorból készült és megfelelő rojttal ellátott szarkaláb, melyen vitézkötés nem lehet, lehet az eddiginél valamivel hosszabb is. Ezt is csak az asszonyok viselhetik, de a férfiaknak nem szabad ezt viselniök; mivel a fejkötőről kell megismerni, hogy szabadok.<sup>3)</sup>

3. Az arannyal és ezüsttel himzett völegényi zsebkendők és nyakkendők használata tiltva van, ezeket tehát nem szabad használni. Hasonlólag nem szabad arany vagy ezüst himzéssel ellátott abroszokat, párnahéjakat, lepedőket használni.

---

<sup>1)</sup> Erdély akkor nem volt Magyarországgal egyesülve; a más ország alatt tehát Magyarországot érti.

<sup>2)</sup> Más országban lakó örmény alatt azt értette a rendelet, ki ugyan Erdélyben lakott, de kereskedésének (marhakereskedés) folytatása végett az évnek bizonyos szakát Magyarországon töltötte.

<sup>3)</sup> Ugy látom, hogy nem a határozat hiányos, hanem a jegyzőkönyvi másolat a hibás. A rendelet ezen részének értelme követező: A szarkalábot az asszonyok viselhetik, de a lányok nem; mivel a fejkötőről lehet felismerni azt, hogy kik a szabadok.

4. Valamint a nők, úgy a leányok sem viselhetnek aranyos és ezüstös topánkákat, vagy selyem barisnyákat.

5. Hasonlóképen se a férfiak, se a nők ruháján ne találtassék se arany, se ezüst, se selyem krepin; mert tiltva van még az ezüst, arany vagy selyemszállal való varrás is.

6. Sodronymivű és aranyszálból kötött gombokat az öltönyökre sem a férfiak, sem a nők nem tehetnek; arany vagy ezüst zsinoros csizmákat sem szabad viselni.

7. Mindenki azt a fehéreneműt, a mi már készletben van, használhatja békével, míg azok elszakadnak. De mostantól fogva nem szabad az inggallérokat aranyfonallal csinálni; azonban az ing-előt és ing-fodort lehet aranyzállal himezni.

8. Mindenki azt a paplant használhatja békével, milyene van; de mától fogva nem szabad aranyszövetből, bársonyból, damaszból, brokátból <sup>1)</sup> és gázból paplant készíttetni. Hasonlóképen a völegényi ing se legyen ezüstvagy aranyszállal varrva. Ha megtudódik, hogy valaki a fennirt szövetek valamelyikéből magának paplant varratott, meg fog birságoltatni.

9. Elhatároztatott, hogy a mai naptól kezdve az asztalon semmiféle menyasszonyi hozomány (*dotter* dsehez) ne legyen. Ezentúl se a völegény a menyasszonynak, se a menyasszony a völegénynek asztali ajándékot ne küldjön. A völegény egyedül öltözzék fel és ne öltöztessék őt a fiatalok.



## Kisebb közlemények.

Széll Kálmán miniszterelnök a liberalizmus alatt egy irányt, egy érzést, felfogást, szellemet ért, melyben az ország ügyeit vezetni és szabályozni kell és lehet; jelenti a haladás, fejlődés, szabad mozgás szellemét és ezekből irányítja a maga nagy eszméit. Adassék meg minden, a mi az emberé, államé, szabadságé, Istené, hogy abból a magyar állam érdekei kellő védelemben és támogatásban részesüljenek. (Éljenzés.) Konszolidálni, fejleszteni a magyar államot, megszilárdítani azt — ez a liberalizmus. A mi ezzel összefügg és összeillik, ez a liberálizmus: minden, a mi ezzel ellenkezik, nem az. Az ország érdekeit szolgálni, az a mi törekvésünk, ez

<sup>1)</sup> Himzett szövet, arany-ezüst virágú kelme.

nem hozhat veszedelmet erre az országra, hanem csak üdvöt. Ez a szülő hitvallása a liberáliszmusról. (Helyeslés.) (Széll Kálmán a főrendiház ülésében 1901. nov. 20-án tartott beszédéből).

A szamosújvár-németii báró Dániel-család ősei százötven év előtt úgy városunkban, mint a mai Szolnok-Dobokavármegye területén fekvő szomszédos községekben előkelő, tekintélyes birtokosok voltak; a kik magyar nemességgel lévén felruházva csakhamar az örménység betelepülése után családi összeköttetésbe léptek tősgyökeres magyar nemesi családokkal is. Ebbeli állításunkat igazolja — a nemesi psaediatum világos tanúskodásán kívül — a vármegyei monográfia közelebről megjelent egyik kötetében látható családeszarmazási táblázat is; a honnan kitűnik, miszerint 1772. évben június 24-én Dániel Jánosné — báró Vay Juliánna, Gorove Antal, Tódor és Lukács testvérektől, a Kristóf fiaitól Czoptelkének felét, mint örökséget kiváltotta, — s birják ezek ivadéakai, kik között főlemlítve találjuk gyermekeit: Dániel Istvánt és Dániel Józsefát (Rácz Antalnét), — továbbá Dániel Józsefát (Torma Józsefnét). A vármegyének egyes községeinek történetében érintett adatok megtartanak bennünket azon állításunkban, hogy a lefolyt kétszáz év alatt az örmény birtokos családok nyomatékos pozíciót foglaltak el a közeli vidék községeinek multjában; a két vármegyének (akkor még Belső-Szolnok és Dobokának) területén vagyonos, művelt és családi összeköttetéseinél fogva a magyar nemesi és főnemesi, sőt udvari és kormányzói körökben is befolyásos elemét képezték az akkori Erdély társadalmának. S mi a mult idők közösségét és őseink azonosságát emlékeztünkbe idézve, nem adhatjuk fel a reményt, hogy a szamosparti örmény anyavárosból, a kis Armenopolisból — a délmagyarhoni kinestári birtokokra áttelepült magyar-örmény családok tagjaiban is föltamad még egyszer a vágy az elődök szülőföldjét, lakóhelyeit és egykori birtokaikat megláthatni; s ha visszahonosításukra a mai viszonyok közt nem gondolhatnának is többé, — legalább legyőzhetlen nehézséget nem találunk abban, hogy egy-egy nyári tartozkodási helyet (egy-egy villát) ne állítsanak az unokák részére ott, — a hol ma is kegyelettel áldozhatnak dicsőült őseik emlékezetének, — Szamosújvár városának közös hagyományok által megszentelt földjén! És hogy ha majd előbb vagy utóbb, az anyaország délvidékein virágzó örmény családok, a mi vérrokonaink (a beodvai Karátsonyi grófok, a szamosújvár-németii báró Dánielek, a Gorovék, Gyertyánfyak, Lukácsok, Kapdebók, Kissek, Jakabfyak, Kövérek, Czáránok és a többiek) ismét visszatérnek, hogy az év egy részét itt, a Czibles alján, a Szamos völgyében, az erdélyi főváros: Kolozsvár közvetlen szomszédságában, talán az ősök visszaváltott lakásaiban, talán általuk újonnan emelt palotáikban töltsék, — akkor majd Isten segítségével csak néhány év múlva is bátran össze lehet hasonlítani virágzó városunkat a vármegye székhelyének emelkedésével, — még pedig aligha az előbbinek kisebbségére!

## Irodalom és művészet.

**Chorenei Mózes** „Nagy-Örményország története“ című munkáját (mely ma már magyar nyelven is közkézen forog, e folyóirat szerkesztőjének fordításában) a hollandiai Whiston testvérek, az 1695. évben Amsterdamban lenyomatott örmény szöveg alapján, oly fontosnak tekintették tudományos szempontból, hogy latin nyelvre is lefordították és az örmény szöveggel egyetemben kiadták Londonban 1736. évben ily czím alatt: „Mosis Chorenensis Historiae Armenicae libri III; Armenice ediderunt Latine verterunt, notisque illustrarunt Guillelmus és Georgius Guill. Whistoni filii.“ — A tudós magyar Horváth István ezen kiadásról szólván, azt mondja róla: „E ritka könyvet én Bécsben ötven pengő frton szereztem meg, a nem rég meghalt Haselmayer könyvkereskedőtől és nem egyszer használtam történeti értekezéseimben; közel ötven év lefolyta alatt csak két példány fordult elő Bécsben, és mind a kettő magyar kézbe került. A második példány t. i. a nagyméltóságú Apponyi grófi könyvtár ékessége Pozsonyban!...“ Ha nem tévedünk: a Horváth István által, a bécsi könyvkereskedőtől megvásárolt egyik példány (az ő többi könyveivel együtt) a magyar tudományos Akadémia vagy a budapesti Nemzeti muzeum birtokába ment át.

A legújabb közérdekű röpirat: „Az örmény ritus magyar missiója“ czímen megjelent és Gibbon Albert kolozsvári könyvkereskedésében kapható. Ára 50 fillér. Tartalma a következő u. m.: I. Az örmények hazafisága. II. Jogosult-e az örmény püspökség?

## Közgazdasági élet.

**Angol aranybánya-vállalat Borgó-Beszterczen.** A borgó-besztercezi határban levő Délbidán nevű hegy arról nevezetes, hogy már a rómaiak idejében híres volt bányáiról, melyek által e vidék állandóan összeköttetésben állott, — a Kelet népeivel. A tizenhetedik században már valószínűleg a küzdelmes és háborús idők folytán a bányák műveletlenek maradtak, s azóta pusztulásnak indultak. A lefolyt század közepe táján egyes vállalkozó szellemű egyének kutatni kezdtek a bányákban, de legtöbbször anyagi erők hiányában újra abban hagyták a munkát. Most végre a szamosvölgyi vasút két főtisztje megszerezte a kutatási engedélyt, s fáradozásukat fényes siker követte. A föltalált és elemzés végett beküldött ásványminták oly dús arany-tartalmúak; a melyek — mint írják — valóságos unikumai a bányászatnak. Egy élelmes angol társaság máris érintkezésbe lépett a kutatókkal, a kiktől a jogot megszerezni akarják. — Az „Ellenzék“ szerint e váratlan felfedezés bizonyára új irányt jelent e vidék, — gazdasági életére!

**Folyamszabályozások** költségeire a földmivelésügyi miniszter hat millió koronát irányzott elő a jövő évi költségvetésében, a mely összegből háromszázötvenezer koronát a Szamos folyó szabályozására fognak fordítani.

## Mi újság az örmény világban?

**Pápai konzisztorium.** Rómából jelentik, hogy a decz. 16-án megtartott titkos konzisztoriumban a pápa ő szentsége Theodorovics József kanonokat lebergi örmény katolikus érsekké preconisálta (Theodorovicssal egyszerre preconisáltatott három magyar püspök is!).

**Álisán Leont,** a velencei mechitharisták általános helynöke (generalis vicarius) életének 81-ik évében nov. 22-én jobblétre szenderült. Álisánról 1891-ben, midőn ötvéneves írói jubileumát tartotta, bő életrajzot adtunk; most csak annyit mondunk, hogy munkáival egy kis könyvtár megtelne. Álisán, ki a mostan élő örmény nemzedék legnagyobb írója volt, több tudományos intézetnek (a velencei tudományos, irodalmi és művészeti társaságnak, az olasz ázsiai társaságnak, a szentpétervári és moszkvai császári régészeti társaságnak, a párizsi tudományos és irodalmi akadémiának, a jenai egyetem bölcsészeti karának tiszteletbeli tudora) tagja, az Osmanie Kédivial-rend tulajdonosa, a Medsidie-rend lovagja volt . . .

„Anglia és Oroszország“ czím alatt a „Magyar Állam“ (1901. nov. 21. 266. szám) ezeket mondja: „ . . . Közbotrány, hogy gyilkolják és öldöklök a keresztény örményeket s azt lehet mondani, hogy a török kormány szeméi előtt és beleegyezésével történik egy nagy nemzet kiirtása. Egyetlen egy esztendőben, 1895-ben lemészároltak a kis-ázsiai villájetekben 25000 örményt, s mit tettek az egyesült európai hatalmak? Semmit sem. Angolország eleinte megfenyegette Törökországot, de csakhamar visszavonult Oroszországtól való félelme miatt. Azóta tovább foly a kegyetlenkedés; de Európa hallgat, a töröknek nincs semmi bántódása, viseli az orosz kényszerzubbonyt s őrzi Oroszországnak tengeri szorosait. Angliát kijátsozták, kiforgatták uralkodó szerepéből . . . Az örmények vére égbe kiált; de hadd veszszen inkább egy egész keresztény nemzet, csak Oroszország ne legyen feszélyezve . . .”



---

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

---

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

---

# HIRDETÉSEK.

T. cz.

Több oldalról érkezett felszólításnak engedve, — elhatároztam magamat arra, hogy havi folyóiratomban, az „Armenia”-ban, melynek szerkesztő-kiadója vagyok, ezután **hirdetéseket** is teszek közzé.

Mindenek előtt meg akarom jegyezni — tudomás-vétel végett, — hogy folyóiratom a jövő 1902. év január havában a tizenhatodik (16) évfolyamába lép; azt pedig az olvasóközönség, ki használja a hirdetéseket, jól tudja, hogy minél régibb valamely lap, annál **tekintélyesebb**.

Egy másik körülmény, mit felemlítés nélkül nem hagyhatunk, az, hogy kiváló államférfiak, akadémisták, főispánok, országgyűlési képviselők, egyetemi tanárok . . . dolgoznak lapomban. És ez az eset nemcsak emeli a lap **tekintélyét**, de sőt keresetté is teszi azt.

Még egyet! Az „Armenia” a **hazai örménységnek egyetlen lapja**. És az örmények közt sok a kereskedő. A kereskedő pedig hirdet és viszont olvassa a hirdetéseket . . .

A hirdetéseknél jutányos árt számítok. Hirdetéseket négyszögcentiméterként 4 filléért közlök, többszöri hirdetésnél megfelelő % engedményt adok. Elfogadok kisebb hirdetéseket is. A kisebb hirdetés minden egyes szava egy krajczár, a vastagabb betűvel nyomtatott kisebb hirdetés minden szaváért két krajczárt (= 4 fillér) számítok.

Szamosújvárt, 1902. jan. 1.

Az „Armenia” szerkesztő-kiadója.

Az „Armenia” szerkesztőjénél vagy Todorán Endre könyvkereskedésében (Szamosújvárt) kapható:

Chorenei-Szongott: **Nagy-Örménység története**, 298 lap, két képpel. Ára 2 korona.

Szongott Kristóf: **A magyarhoni örmény családok genealogiája**, 218 lap, 49 címerképpel. Ára 3 korona.

Szongott Kristóf: **Szamosújvár város Monográfiája**, három kötet, nyolczvan ív, több mint 200 képpel illusztrálva. Ára füzve 15 korona.

Szongott Kristóf: **„Armenia” I. évfolyam**. Mivel ebből az évfolyamból csak három példányom van, egy-egy példány ára 6 frt (= 12 korona). „Armenia” II—XIV. évfolyam. Egy-egy évfolyam 4 frt helyett csak 2 frt (= 4 korona).

## A szamosujvári

# hires császárhús és egyéb füstölt húsнемűek.

Van szerencsénk a nagyérdemű olvasó közönség becses tudomására hozni, hogy a régen ismert és mindig nagyon keresett szamosujvári

==== császárhúst (Kaiserfleisch) ====

és többféle füstölt húsнемűeket

izlésesen páczolva, a legjobban elkészítve csakis czégünknel lehet a legolcsóbb napi áron beszerezni; lehet nálunk nagyban szamosujvári fehér vastag szalonnát is kapni. Szállításokat eszközlünk postán és vasúton utánvétel mellett. A nagyérdemű közönség becses megrendeléseit kérjük, kiváló tisztelettel

**Tarisnyás Testvérek** kereskedők.



## Csoda Svájcából.



Alólirott' czég küld bárkinek postautánvétel mellett — az üzletvilágban hallatlan árban\* 2 korona 60 filléért vámentesen egy pontosan járó jó órát lánczczal együtt; 24 órában egyszer kell felhuzni. Három évig jótállás. Ha az óra nem tészenék, vagy kieserlétetik az, vagy a megrendelő pénztét vissza kapja. Megrendelhető egyedül csak Ch. Jungwirth-nél Krakkó 13 svájci órák képviselőségénél (Schweizer-Uhren-Vertretung in Krakau 13. Postfach Nr. 29.)

## PERLFASTER H. és FIA, KARÁNSEBES

Minden kiállításon kitüntetve.

### Ajánlunk saját gyártmányainkból cipész forgácsot

1.	sz. legvastagabb	75 cm. hosszú	15	cm. széles, súly	5—5 fél kl.	à K. 30.—
2.	" vastagabb	75 "	15	" "	3 3 "	à " 19.—
3.	" köz. vastag	75 "	15	" "	2 "	à " 16.—
3. a)	" vékony	75 "	15	" "	1—1 "	à " 13.—
4 a)	" köz. vastag	100 "	18—20	" "	3 "	à " 28.—
4.	" vastagabb	100 "	18—20	" "	5—5 "	à " 33.—
5.	" vastag	100 "	18—20	" "	6—6 "	à " 40.—
6.	" legvastagabb	100 "	18—20	" "	7 fél—8 fél "	à " 46.—
7.	" vastag	120 "	20	" "	10 "	à " 68.—
8.	" "	85 "	15—16	" "	5 "	à " 32.—
9.	" "	105 "	18—20	" "	6 fél—7 "	à " 44.—

mind 100 csomagoként à 60 lap, franco csomagolás, karánsebesi raktárunkból, készpénz fizetés mellett scontó nélkül. Vagon vételnél külön ár. Mintákkal kívánatra szolgálunk.

Teljes tisztelettel

**Perlfaster H. és Fia.**



Az országgyűlés képviselőházának gazdasági bizottsága, — melynek elnöke: gróf Apponyi Albert, mint házelnök, — megalakulása folytán jegyzővé: dr. Molnár Antal választott meg.

**Torontálmegyében** a most lefolyt megyei tisztújítás alkalmával három örmény eredetű főszolgabírót választottak, u. m.: Gyertyánffy Dénest (Perjámos), dr. Gyertyánffy Jenőt (Páncsova) és Dániel Ferenczet (Nagy-Beckerek). A főispán Rónay Jenő édes anyja is örmény nő.

**Új járásbíró.** A király kinevezte járásbíróvá a kolozsvárvidéki járásbírószághoz Ákontz István ugyanottani albirót. Az új járásbíró, ki a bűnügyek előadja volt, 20 év óta működik mint albiró: előléptetésére tehát alaposan reá szolgált . . .

**Egy derék tanító kitüntetése.** Erdély nagylelkű főpásztora gróf Majláth G. Károly püspök a nevelés terén működő tanítók lelkes pártfogójának tüntette ki magát akkor, midőn szamosújvári születésű Nászturi János segesvári kántor-tanítót hazafias és vallásos működéseért igazgatói czimmel és jelleggel ruházta föl. December 1-én az egyház- és iskola-tanács nevében a segesvári plebánus Meisel József megható szavakban esetelvén a három tizedet túlmult kántor-tanító érdemeit — átadta a kitüntető főpásztori okmányt. A meglepetés perczében alig talált szavakat a kitüntetett hálás köszönetének tolmácsolása végett. Azután egy-családiás örömmünneppé tömörült az egész egyház- és iskola-tanács. Mi pedig szívből gratulálunk az új örmény igazgatónak!

**Zilah városában** mult évi november 20-án, báró Wesselényi Miklós, Szilágyvármegye főispánjának elnöklete alatt a megyei bizottsági tagok értekezletet tartottak, — a melyen örömmel vették tudomásul, hogy dr. Petri Mór, a vármegye monografiáját már megírta, s abból két kötet már ki van nyomtatva, — a többi négy pedig sajtó alatt van. Petri Mórt, — mint az „Ellenzék“-nek írják Szilágy-Somlyóról, — ott nagyszabású munkájának megjelelése után, óvációkban fogják részesíteni.

**Bölcs mondások — a részegség ellen.** Páris házainak falain nemrégiben érdekes kis színes czédulák jelentek meg. Az apró papirdarabkákat, melyeknek egyik oldala meg van enyvezve, szél-tében osztogatják. Olyan czédulák ezek, mint a minöek egy időben nálunk is divatban voltak ezzel a fölírással: „Nyelvében él a nemzet.“ A francia czédulákat az iszákosság ellen küzdő egyesületek terjesztik s a következő van ezen czédulákon:

Napjainkban a pálinka nagyobb pusztítást tesz, mint a pestis, az éhínség és a háború. Gladstone.

A szeszes ital nem étvágycsináló szer, hanem méreg.

Parcey.

Tudjátok mit iszik az ember a pálinkában? Könyeket, vért, a feleségének és gyermekeinek életét. Lamennais.

A pálinka se erőt, se egészséget, se meleget, se örömet nem ad, csak bajt okoz. Tolsztoj.

**A „Szolnok-Dobokavármegyei képes naptár“-t,** mit Rónai Aross Lajos oly kiváló gondnal szerkesztett, az olvasó közönség becses pártfogásába ajánljuk. Nemesak tartalmánál, de csinos kiállításánál fogva is bátran kiállja a versenyt bármely fővárosi naptárral.

Klein Miksa VIII. o. t. 3. „Bánk-bán,” czimbalmon előadta Bogdándy Jenő V. o. t. 4. Igen esinos, hatásos, jól előadott alkalmi beszédet tartott Uferbach Jenő gymn. tanár. 5. „Merengés Erzsébet királyné halála felett,” hegedű szóló Gál Ferencztől, előadta Temesváry János I. o. t. Berán János karnagy harmonium-kísérete mellett. 6. „A gödöllői erdő” Pósa Lajostól, szavalta Bóné Zoltán VII. o. t. Az ünnepély a főtéri örmény kath. templomban tartott gyászmise után vette kezdetét . . . És itt elismeréssel kell szólanom Berán János karnagy képességéről, szorgalmáról, ki oly rövid idő alatt (mert csak egy pár hónap óta tanít) olyan meglepő eredményt mutatott fel. Majd később, midőn jól kifejlesztett és belanított iskolája lesz, a siker minden várakozást ki fog elégíteni!

— Kuncz Elek királyi tanácsos, tankerületi főigazgató nov. második felében látogatta meg főgymnasiumunkat. Bemélt minden osztályba többször is; meghallgatta a tanárok magyarázatait és a tanulók feleleteit. Megnézte a szertárakat és a különböző gyűjteményeket. Átnézte a tanulók rajzait és írásbeli gyakorlatait. Szóval megnézett mindent. Négy napot töltött körünkben. A záró gyűlésen Ő Méltósága a többek között ezeket is mondotta: „Az intézet tanárkara törekedett nehéz feladatának megfelelni és feladatának magaslatán megmaradni. Minden egyes szak rendelkezik karnagy tanárokkal. Örömmre szolgál kijelentetni azt, hogy a tanár-testület csendes, de serény munkát végez. Az intézet megfelel a legmegvalósultabb menő didaktikai és hygieniai kívánalmaknak. A tisztaság az épületben kielégítő. Az udvar, a nyári torna a szabad mozgáshoz alkalmas. Az énektanításnál úgy, mint a zenénél kellő eljárásnak részesül az ifjúság. A tanulók száma: 264; ezek közül 101 román és a többi magyar. A tanulók megfelelnek vallási kötelességeiknek. Van gondja a tanári karnak arra, hogy a tanulók hazafias jellemben neveltessenek . . .” A tanári testület szeretett főigazgató úr kikísérte a vasúthoz . . .

— Ha van a megyének gondos feje: kinek figyelmes szemmel minden hiányt észre vesz, kinek gondoskodása a terjedelmes megalapított helységére kiterjed, ki nemcsak egy-két helydelmes javulást előmenetelét, felvirágoztatását hordja szíven . . . akkor . . .

— Ne folytasd tovább, hanem mond meg, hogy kit értesz a gondos atya alatt?

— Hiszen tudnod kellene — mert még a gyermekek is tudják — hogy mind az a jó, szép, nemes, hasznos dolog mi megyénkben történik, derék főispánunk vagy kezdeményezésére, vagy közreműködésével történik.

— Éljen báró Bornemissza Károly főispán úr!

— Tartsa is a jó Isten Ő Méltóságát még sokáig egészségben, ép erőben megyénk élén; mert ime barátom! ha Ő Méltósága nincs, nem mennénk ezen a pompás műúton, hanem tovább kintlődnánk azon a dombon és torkunk szakadtáig kiáltanok még most is a sok gyí, gyí, gyit!

Ezen sorok írója, ki ott a dombon sétált, szeméivel látta november elején egy délután a két vidéki szekeres és füleivel hallotta ezt az érdekes párbeszédet. Ime az Ördögös-Füzes — Marosvásárhely felé vezető remek új útról van szó, mely városunk határán, a régi rossz, dombra vezelő, állatkinzó út kikerülésével, a völgyben épült . . . Mennyi ember fogja még ezután derék fő- és alispánunkat áldani azért, hogy a Mezőség ezen egyetlen és épp azért nagyon szükséges útját — elhárítván az akadályozó körülményt — járhatóvá, sőt kényelmessé tették!